

บทที่ 3

อายุความการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย

กฎหมายทั้งหลายมักจะมีการกำหนดอายุความไว้ในกฎหมายเหล่านั้น โดยจะมีอายุความแตกต่างกันไปตามแต่กฎหมายนั้นจะกำหนด เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดอายุความทั่วไปไว้ 10 ปี ประมวลกฎหมายอาญากำหนดอายุความไว้สูงสุด 20 ปี เป็นต้น อายุความเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ โดยผู้ทรงสิทธิหรือผู้เสียหายจะต้องใช้สิทธิของตน ภายในระยะเวลาอายุความที่กำหนด หากไม่แล้วผู้ทรงสิทธินั้นก็อาจบังคับตามสิทธิของตนได้ หรือทำให้สิทธิของผู้ทรงสิทธินั้นเสียไป ผู้ทรงสิทธิจึงต้องให้ความสำคัญกับอายุความ ในทางกลับกันหากขาดอายุความแล้ว ผู้มีหน้าที่หรือผู้ก่อมลพิษย่อมสามารถอ้างการขาดอายุความขึ้น ปฎิเสธที่จะไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนมีอยู่ได้ อายุความจึงมีความสำคัญกับผู้ทรงสิทธิและผู้มีหน้าที่ เป็นอย่างมาก

กฎหมายสิ่งแวดล้อมเองโดยเฉพาะตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ก็ได้มีการบัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งไว้ ซึ่งถือเป็นสิทธิเรียกร้องอย่างหนึ่ง จึงต้องมีการนำหลักในเรื่องอายุความมาบังคับใช้ด้วย แต่อายุความตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนี้ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 โดยตรง จึงต้องนำกฎหมายในเรื่องอายุความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม โดยรวมไปถึงจะต้องนำหลักทั่วไปในเรื่องอายุความมาใช้บังคับกับกรณีดังกล่าวด้วย

ฉะนั้น อายุความในกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 จึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างมาก การทำความเข้าใจเรื่องอายุความตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม จึงต้องทำความเข้าใจในเรื่องอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเรื่องอายุความตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมต่อไป ในส่วนนี้จึงขอ นำเสนอหลักทั่วไปของอายุความทางแพ่ง เพื่อให้เห็นถึงลักษณะและความสัมพันธ์ของอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับกฎหมายสิ่งแวดล้อม

3.1 อายุความการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3.1.1 ข้อความเบื้องต้นของอายุความทางแพ่ง

ได้มีความคิดเห็นมาตั้งแต่ครั้งกฎหมายโรมันว่า เป็นปัญหาในทางนโยบายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่จะบังคับให้การโต้เถียงในสิทธิเรียกร้องที่มีสิ้นสุดยุติลงในเวลาใดเวลาหนึ่ง ถ้าปล่อยให้มีการเรียกร้องโต้เถียงกันได้อย่างไม่สิ้นสุดก็อาจเป็นมูลเหตุชวนวิวาทไม่มีวันยุติลงได้ สิทธิการเรียกร้องใด ๆ ถ้ายอมให้ปล่อยทิ้งไว้ไม่ใช้ หรือปล่อยให้กล่าวอ้างนานเกินไป พยานหลักฐานทั้งหลายอาจสูญสิ้นไป เช่น พยานบุคคลที่รู้เห็นได้ตายลง หรือเอกสารทำลายสูญหายพิสูจน์ไม่ได้ หรือแม้หากจะยังมีอยู่ ถ้าเป็นพยานบุคคลความจดจำอาจเลอะเลือนไปด้วยกาลเวลา จึงไม่น่าเชื่อฟังเอาเป็นแน่นอนตรงกับความจริง เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ สิทธิทั้งหลายย่อมมีไว้เพื่อจะให้เป็นประโยชน์ หากเมื่อบุคคลผู้มีสิทธิละเลยปล่อยทิ้งไว้นานเกินไปก็หาสมควรที่จะยอมรับฟังเพื่อบังคับบัญชาให้ไม่ เมื่อผู้มีสิทธิไม่ใช้สิทธิ ประโยชน์ในทางรัฐประศาสนนโยบายย่อมยิ่งใหญ่กว่ากฎหมายของประเทศทั้งหลายจึงได้มีการกำหนดอายุความเอาไว้ ส่วนในกฎหมายไทยตามลักษณะรับฟ้องก็ได้ชี้ช่องทางมาแต่ก่อนแล้ว จนปัจจุบันจึงได้มาบัญญัติขึ้นไว้ครบถ้วนในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะอายุความ¹

อายุความทางแพ่งมีกำหนดไว้ทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ลักษณะ 6 ตั้งแต่มาตรา 193/9-193/35 อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับอายุความเสียสิทธิหรืออายุความสิทธิเรียกร้อง² โดยสำหรับเรื่องอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ถือว่าเป็นเรื่องของอายุความเสียสิทธิหรืออายุความสิทธิเรียกร้อง เพราะเข้าลักษณะหลักเกณฑ์ของอายุความเสียสิทธิที่กำหนดว่าสิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นย่อมเป็นอันขาดอายุความ³ เนื่องจากอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นกรณีที่หากเจ้าของสิทธิเรียกร้องหรือผู้เสียหายไม่ได้ใช้สิทธิของตนภายในกำหนดระยะเวลาของอายุความแล้ว ย่อมจะทำให้สิทธิ

¹ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2520), น.312-313.

² ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา พร้อมทั้งระยะเวลาและอายุความ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2549), น.562.

³ มาตรา 193/9 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความไป ส่งผลให้ลูกหนี้หรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบเกิดสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าของสิทธิเรียกร้องนั้นได้ เมื่อลูกหนี้ได้ปฏิเสธการชำระหนี้เพราะเหตุขาดอายุความแล้ว หากเจ้าของสิทธิเรียกร้องนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล โดยลูกหนี้ได้ยกเรื่องหนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลย่อมจะพิพากษายกฟ้องคดีดังกล่าวไป

ทั้งนี้ คำว่า “สิทธิเรียกร้อง” ย่อมหมายความถึงการที่บุคคลฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อผลในกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังเช่นในกรณีของหนี้ละเมิด ซึ่งเมื่อมีการฝ่าฝืนล่วงละเมิดเกิดขึ้นเมื่อใด ย่อมจะเกิดสิทธิเรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดขึ้นเมื่อนั้น⁴ โดยสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิดนั้น จะมีกำหนดอายุความ 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิด และรู้ตัวผู้จะพึงชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้น 10 ปี นับแต่วันที่ทำละเมิด⁵ ซึ่งผู้เสียหายจะต้องดำเนินการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายภายในระยะเวลาดังกล่าว มิฉะนั้น สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายย่อมตกเป็นอันขาดอายุความ

สำหรับในเรื่องอายุความนั้นถือว่ามีโชันติกรรม แต่เป็นกำหนดระยะเวลาอย่างหนึ่งในกฎหมาย ซึ่งเมื่อล่วงพ้นไปย่อมเป็นเหตุให้สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ จึงจัดอยู่ในประเภทนิติเหตุ เพราะมิได้เกิดจากการกระทำของบุคคล และถึงแม้อายุความจะมีโชันติกรรม แต่ก็มี ความเกี่ยวพันกับนิติกรรมอยู่มาก เพราะแม้แต่สิทธิเรียกร้องอันขาดอายุความแล้ว บุคคลยังอาจอาศัยนิติกรรมรับสภาพความรับผิดให้กลับฟื้นขึ้นมาได้อีก⁶ แต่อย่างไรก็ดี หลักทั่วไปอันเกี่ยวกับอายุความย่อมต้องนำมาใช้บังคับแก่สิทธิเรียกร้องทุกประเภท ไม่ว่าสิทธิเรียกร้องนั้นจะเกิดจากนิติกรรม หรือนิติเหตุ หรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายก็ตาม⁷

อายุความเป็น “ระยะเวลา” อย่างหนึ่ง กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในกำหนดระยะเวลานั้น อายุความจึงเป็นนิติเหตุที่ก่อให้เกิดผลทางกฎหมาย เพราะหากล่วงพ้นกำหนดระยะเวลาแล้วจะเป็นเหตุให้สิทธิเรียกร้องนั้น “ขาดอายุความ” ได้⁸ อายุความที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิเรียกร้องนี้อาจจะกำหนดเป็นเดือน เช่น 6 เดือน หรือ

⁴ เสนีย์ ปราโมช, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 1*, น.317.

⁵ มาตรา 448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁶ มาตรา 193/28 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁷ ศักดิ์ สนองชาติ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.562.

⁸ กำชัย จงจักรพันธ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2547), น.81.

อาจจะกำหนดเป็นปี เช่น 1 ปี หรือ 10 ปีก็ได้ ซึ่งบทบัญญัติในบรรพ 1 ลักษณะ 6 ว่าด้วยอายุความนี้เป็นบทบัญญัติที่ได้กำหนดขึ้นเป็นอีกลักษณะหนึ่งต่างหากจากบทบัญญัติในบรรพ 1 ลักษณะ 5 ว่าด้วยระยะเวลา แต่ก็ยังมีการนำหลักกฎหมายเรื่องระยะเวลามาใช้กับหลักเรื่องอายุความด้วยในบางส่วน เนื่องจากอายุความก็เป็นระยะเวลาอย่างหนึ่งเช่นกัน

นอกจากนี้ บทบัญญัติในบรรพ 1 ลักษณะ 6 ที่ว่าด้วยอายุความนั้น ยังถือว่าเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปที่จะต้องนำมาใช้บังคับกับอายุความทางแพ่งในทุกเรื่อง เช่น อายุความฟ้องร้องในการกระทำละเมิด ตามมาตรา 448 นั้น ย่อมต้องนำหลักเกณฑ์ทั่วไปในเรื่องอายุความที่บัญญัติไว้ในบรรพ 1 มาใช้บังคับด้วย กฎหมายลักษณะอายุความจึงมีความสำคัญมากสำหรับผู้เป็นเจ้าของหนี้ เพราะหากหนี้นั้นขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้ย่อมปฏิเสธไม่ชำระหนี้ได้ หรือหากเจ้าหนี้ฟ้องร้องเป็นคดีขึ้นมา ถ้าลูกหนี้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ว่าหนี้ตามฟ้องขาดอายุความแล้ว เมื่อฟังได้ว่าคดีหรือหนี้นั้นขาดอายุความแล้ว ศาลย่อมจะพิพากษายกฟ้องโจทก์ผู้เป็นเจ้าของหนี้คือให้จำเลยผู้เป็นลูกหนี้ชนะคดีนั่นเอง

3.1.2 ความหมายของอายุความ

อายุความในทางแพ่งนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติให้ความหมายไว้โดยชัดแจ้งแต่อย่างใด แต่หากพิจารณาตามมาตรา 193/9 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “สิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ” ก็พอจะเห็นได้ว่าอายุความนั้นมีลักษณะอย่างไร

นอกจากนี้ยังมีนักนิติศาสตร์อีกหลายท่านได้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความของอายุความไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

อาจารย์กนกศักดิ์ เวชยานนท์ ได้ให้ความหมายของอายุความไว้ว่า อายุความคือระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดบังคับไว้ เพื่อใช้สิทธิเรียกร้องบังคับในทางศาล⁹ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 144/2491 ได้กล่าวไว้ว่า “อายุความนั้นท่านบัญญัติไว้ เพื่อห้ามการฟ้องร้องเท่านั้น”

อาจารย์ปັນโน สุขทรศนีย์ ได้ให้ความหมายของคำว่าอายุความไว้ว่า อายุความหมายถึง กำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า สิทธิเรียกร้องใด ๆ จะต้องฟ้องร้องเสียภายใน

⁹กนกศักดิ์ เวชยานนท์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2508), น.9.

กำหนดเวลาเท่านั้นเท่านั้น ถ้าผู้มีสิทธินำคดีมาฟ้องเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด คดีนั้นเป็นอันขาดอายุความ คู่กรณีอีกฝ่ายมีสิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบนั้นได้¹⁰

อาจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ กล่าวว่า เรื่องอายุความตามที่กฎหมายบัญญัติไว้นี้ เพื่อให้คู่กรณีดำเนินการเรียกร้องต่อกันภายในกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าคู่กรณีไม่ใช้สิทธิเรียกร้องต่อกันภายในระยะเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้แล้ว ย่อมมีผลทำให้คู่กรณีนั้นหมดสิทธิเรียกร้องต่อกัน ซึ่งทำให้เสียสิทธินั้นไป¹¹

อาจารย์จำปี โสติพิพันธุ์ กล่าวว่า อายุความ คือ ความระงับแห่งสิทธิ เพราะผลของการที่ผู้ทรงสิทธิไม่ใช้สิทธิเรียกร้องของตนเป็นเวลานานกว่าที่กฎหมายกำหนด¹²

อาจารย์กำชัย จงจักรพันธ์ ได้ให้ความหมายของอายุความไว้ว่า อายุความคือระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดบังคับไว้ให้ใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลภายในกำหนดเวลา ถ้าหากปล่อยทิ้งไว้นานจนเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว จะทำให้เกิดผลเสียหายแก่เจ้าของสิทธิเรียกร้อง(เจ้าหนี้)นั้นได้ ซึ่งเรียกว่า “สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ” หรือ “หนี้ขาดอายุความ” กล่าวคือ ลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้อง เกิดมีสิทธิปฏิเสธ ที่จะไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ โดยอ้างเหตุหนี้ขาดอายุความได้¹³

จากความเห็นในการให้ความหมายหรือคำจำกัดความของคำว่า “อายุความ” ของนักนิติศาสตร์เหล่านี้ จะเห็นได้ว่าอายุความเป็นเรื่องการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้ทรงสิทธิ ซึ่งสิทธินั้นอาจเกิดขึ้นโดยนิติกรรม หรือนิติเหตุ หรือโดยผลของกฎหมายก็ได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปรวมได้ว่า อายุความ คือ ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ทรงสิทธิเรียกร้องดำเนินการฟ้องร้องคดีตามสิทธิเรียกร้องที่ตนมีอยู่ ซึ่งหากผู้ทรงสิทธิเรียกร้องไม่ดำเนินการตามสิทธิเรียกร้องที่ตนมีอยู่ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว ผู้นั้นยังคงสามารถนำคดีของตนขึ้นฟ้องร้องต่อศาลได้

¹⁰ ปันโน สุขทรรคนีย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), น.223.

¹¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), น.673.

¹² ศนันท์กรณ์ (จำปี) โสติพิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2549), น.217.

¹³ กำชัย จงจักรพันธ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น.82.

เพียงแต่อาจจะถูกศาลพิพากษายกฟ้องไปถ้าหากว่าลูกหนี้ได้ยกเหตุเรื่องหนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้

ฉะนั้น ในเรื่องอายุความหากผู้ทรงสิทธิไม่ใช้สิทธิเรียกร้องภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นย่อมจะเป็นอันขาดอายุความความไป โดยผลเสียหายของการขาดอายุความย่อมจะเกิดแก่เจ้าของสิทธิเรียกร้อง กล่าวคือ ลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้องย่อมเกิดมี “สิทธิปฏิเสธ” ที่จะไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ โดยอ้างเหตุหนี้ขาดอายุความ ดังนั้น ผลของการที่สิทธิเรียกร้องหรือหนี้ขาดอายุความ จึงมีผลแต่เพียงก่อให้เกิดสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เท่านั้น หนี้ขาดอายุความจึงไม่ทำให้เจ้าหนี้เสียสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับคดี¹⁴ และไม่เป็นเหตุที่ทำให้ “หนี้” นั้นระงับสิ้นไปแต่อย่างใด¹⁵

อย่างไรก็ตาม มีอีกแนวความคิดหนึ่งให้เห็นว่าหนี้ที่ขาดอายุความนั้น เป็นความระงับแห่งหนี้อีกประการหนึ่ง กล่าวคือ หากมาพิจารณาถึงผลของการขาดอายุความแล้ว ย่อมจะพิจารณาได้อีกระดับหนึ่งว่าหนี้ที่ขาดอายุความนั้นเป็นความระงับแห่งหนี้อีกประการหนึ่งได้ เพราะเมื่อลูกหนี้ยกประเด็นเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้ ย่อมเท่ากับว่าการขาดอายุความของหนี้ดังกล่าวมีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ นั้น โดยลูกหนี้ไม่มีหน้าที่หรือความรับผิดชอบในหนี้นั้นอีกต่อไป จึงเป็นการระงับซึ่งสิทธิทางหนี้ตามกฎหมาย¹⁶

สำหรับในเรื่องอายุความนี้ เนื่องจากมีบทบัญญัติตามมาตรา 193/28 วรรคแรก ที่กำหนดว่าการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วนั้น ไม่ว่าจะมากน้อยเพียงใดจะเรียกคืนไม่ได้ แม้ว่าผู้ชำระหนี้จะไม่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม ย่อมจะหมายความว่าหนี้ที่ขาดอายุความแล้วก็ยังคงถือว่าเป็นหนี้กันอยู่ ดังนั้น หากว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ไปเมื่อหนี้ขาดอายุความแล้วย่อมไม่สามารถจะเรียกคืนได้

ทั้งนี้ ในเรื่องอายุความ ถ้าหากว่าเจ้าหนี้อ่อนเพลียละเลยไม่บังคับตามสิทธิเรียกร้องของตนที่มีต่อลูกหนี้จนกระทั่งเลยกำหนดอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิที่จะนำคดีของตนขึ้นฟ้องร้องต่อศาลได้ เพียงแต่ถ้าเมื่อเจ้าหนี้ฟ้องคดีแล้ว อาจถูกศาลพิพากษายกฟ้องได้ทันทีโดยไม่ต้องพิจารณาในข้อเท็จจริงหรือประเด็นอื่นอีกต่อไป หากลูกหนี้ได้ยกเหตุหนี้ขาดอายุ

¹⁴ ก้าชัย จงจักรพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8, น.82.

¹⁵ ปันโน สุขทรศนีย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น.225.

¹⁶ ดาราพร ติระวัฒน์, “ฎีกาวิเคราะห์: นิติกรรม อายุความ”, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 21, ฉบับที่ 4, น.638 (ธันวาคม 2534).

ความขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ แต่ถ้าหากลูกหนี้ไม่ยกเหตุหนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ไม่ว่าจะเพราะเหตุใดก็ตาม ศาลก็ไม่อาจเอาเหตุหนี้ขาดอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ทนายความส่วนใหญ่มักจะยกเหตุที่หนี้ขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในคดีแพ่งเสมอ¹⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีสิ่งแวดล้อมที่ฝ่ายจำเลยหรือผู้ก่อมลพิษมักจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางสังคม มีฐานะทางเศรษฐกิจดี เป็นเจ้าของโรงงานใหญ่ ๆ มูลค่าหลายร้อยล้านบาท บางรายก็เป็นนักการเมือง ฝ่ายจำเลยจึงย่อมจะมีที่ปรึกษาทางกฎหมายอยู่แล้ว และย่อมจะสามารถจ้างทนายความฝีมือดีจำนวนกี่คนก็ได้เพื่อมาต่อสู้คดี ดังนั้น หากคดีที่นำมาฟ้องร้องได้ขาดอายุความไปแล้ว จึงย่อมจะเป็นไปไม่ได้ที่ฝ่ายผู้ก่อมลพิษจะไม่ยกเหตุเรื่องหนี้ขาดอายุความขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้ ฉะนั้น เมื่อคดีดังกล่าวได้ขาดอายุความไปแล้ว การที่ฝ่ายผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายจึงมีโอกาสเป็นไปได้ยากยิ่ง ดังนั้น โดยปกติถ้าเจ้าหน้าที่หรือผู้เสียหายรู้ว่าสิทธิเรียกร้องของตนได้ขาดอายุความไปแล้ว ก็มักจะไม่นำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาล เนื่องจากจะเป็นการเสี่ยงและไม่คุ้มค่า เพราะจะต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่าย (ค่าธรรมเนียม) ตลอดจนเงินเสียหายค่าทนายความโดยใช่เหตุอีกด้วย

3.1.3 วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติเรื่องอายุความ

บทบัญญัติเรื่องอายุความมีความสำคัญมาแต่เนิ่นนานแล้ว ในกฎหมายไทยได้บัญญัติเรื่องอายุความไว้เมื่อมีการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น โดยกำหนดไว้ในลักษณะ 6 แห่งบรรพ 1 ซึ่งเหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้มีบทบัญญัติเรื่องอายุความ พิจารณาได้ดังต่อไปนี้¹⁸

“เหตุผลประการที่ 1 พิจารณาในแง่ของรัฐ การกำหนดเรื่องอายุความไว้ถือเป็นนโยบายของรัฐที่จะก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงแน่นอนในสิทธิต่าง ๆ ของบุคคล อันเป็นการปรามมิให้นำเรื่องราวที่เกิดขึ้นมานานแล้วมาฟ้องร้องต่อกัน เพราะเรื่องที่เกิดขึ้นมานานแล้วนั้นย่อมจะเป็นการยุ่งยากมากสำหรับเจ้าหน้าที่ และลูกหนี้ในการที่จะหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ต่อกัน แม้ในพยานหลักฐานที่มีอยู่ก็อาจจะสูญหาย หรือคลาดเคลื่อนไปได้ ซึ่งทำให้การวินิจฉัยคดีนั้นเกิดความไม่แน่นอนได้ยากยิ่ง กฎหมายจึงกำหนดเรื่องอายุความไว้เพื่อตัดปัญหาเหล่านี้

¹⁷ กำชัย จงจักรพันธ์, อ้างแล้ว เิงจรกษที่ 8, น.82-83.

¹⁸ เฟิงอ้าง, น.85.

เหตุผลประการที่ 2 พิจารณาในแง่ของเจ้าหน้าที่ เหตุผลที่กฎหมายกำหนดเรื่องอายุ ความไว้วางใจเพื่อเป็นโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ที่ปล่อยปลดละเลยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องของตนเสียที จนกระทั่ง เลยกกำหนดอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งย่อมทำให้ลูกหนี้เกิด “สิทธิปฏิเสธ” ขึ้น ดังนั้น กำหนดอายุความจึงเป็นเครื่องกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ต้องรีบใช้สิทธิเรียกร้องของตนภายในกำหนด

เหตุผลประการที่ 3 พิจารณาในแง่ของลูกหนี้ กำหนดอายุความจะช่วยปลดเปลื้อง ภาระของลูกหนี้ในอันที่จะต้องเก็บหลักฐานในการชำระหนี้ไว้ ทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องเก็บหลักฐาน เหล่านั้นไว้จนตลอดชีวิต เพราะเมื่อพ้นกำหนดอายุความตามกฎหมายแล้ว ลูกหนี้ก็สามารถ ปฏิเสธการชำระหนี้ได้ด้วยเพียงแต่ยกข้อต่อสู้ว่าหนี้ขาดอายุความขึ้นเท่านั้น

ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดเรื่องอายุความขึ้นมา จึงเป็นเรื่องนิตินโยบายของรัฐที่ กำหนดขึ้น อายุความจึงไม่มีผลทำให้หนี้ที่มีอยู่ต่อกันระงับสิ้นไปแต่อย่างใด เพราะเมื่อเป็นหนี้ต่อ กันแล้ว ไม่ว่าจะระยะเวลาจะผ่านไปนานเท่าใดก็ตาม หากยังไม่ได้ชำระหนี้ก็ยังคงถือว่าเป็นหนี้กันอยู่ เรื่องอายุความจึงเพียงแต่ทำให้ลูกหนี้เกิดสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ชำระหนี้ได้เท่านั้น

สำหรับในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว เหตุผลของกฎหมายในเรื่องอายุความ เมื่อมา พิจารณาในแง่ของเจ้าหน้าที่ การที่กฎหมายบัญญัติเรื่องอายุความขึ้นก็เพื่อที่จะเป็นการลงโทษ เจ้าของสิทธิเรียกร้องที่ไม่ใช้สิทธิของตนภายในกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งสำหรับใน แง่ของคดีสิ่งแวดล้อมนั้น การที่นำบทบัญญัติในเรื่องอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พยานิชย์มาใช้บังคับกับความผิดในคดีสิ่งแวดล้อม ย่อมไม่สามารถช่วยเยียวยาความเสียหายที่ เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายได้ในทุกกรณี เพราะในบางกรณีนั้น ผู้เสียหายที่ได้รับสารพิษสะสมอยู่ใน ร่างกายมาเป็นระยะเวลานาน หากตีความว่านับแต่มีสารพิษสะสมอยู่ในร่างกายถือได้ว่ามีความ เสียหายจากการทำละเมิดเกิดขึ้นแล้ว ย่อมถือว่ามี ความผิดจากการทำละเมิดเกิดขึ้นครบถ้วนตาม องค์ประกอบความผิดฐานละเมิดแล้ว เกิดสิทธิเรียกร้องขึ้นแล้ว โดยผู้เสียหายที่ได้รับสารพิษสะสม อยู่ในร่างกายมานับตั้งแต่ที่มีการกระทำละเมิด แต่เหตุที่ยังไม่ได้ใช้สิทธิเรียกร้องฟ้องคดีใน 10 ปี เพราะตัวผู้เสียหายเองยังไม่ทราบว่าได้มีความเสียหายเกิดขึ้นสะสมอยู่ในร่างกายของตน แต่ ผู้เสียหายเพิ่งจะมาทราบในภายหลัง เพราะผลของอาการเจ็บป่วยที่เพิ่งจะปรากฏขึ้นภายหลัง ระยะเวลา 10 ปี โดยการตรวจพบจากแพทย์ เมื่อเป็นเช่นนั้น แม้ผู้เสียหายจะรีบมาทำการฟ้องคดี แต่ที่พ้นกำหนดระยะเวลา 10 ปีแล้ว กรณีเช่นนี้ ย่อมจะเห็นได้ว่าคดีของผู้เสียหายได้ขาดอายุ ความไปแล้ว โดยที่ยังไม่มีระยะเวลาให้ผู้เสียหายได้ใช้สิทธิฟ้องร้องคดีเลย ซึ่งเมื่อมาพิจารณาใน เรื่องเหตุผลของการบัญญัติอายุความขึ้นก็เพื่อที่จะเป็นการลงโทษเจ้าของสิทธิเรียกร้องที่ละเลยไม่ ใช้สิทธิของตนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด แต่จากกรณีดังกล่าว ย่อมจะเห็นได้ว่าเจ้าของ

สิทธิเรียกร้องไม่ได้ปล่อยปละละเลยในการใช้สิทธิของตน จะถือว่าผู้มีสิทธิไม่สนใจในการใช้สิทธิไม่ได้ เพราะไม่เหลือระยะเวลาให้ผู้เสียหายได้มีโอกาสในการใช้สิทธิเลย กรณีจึงย่อมถือเป็นปัญหาอย่างหนึ่งในเรื่องของอายุความที่ไม่สามารถให้ความเป็นธรรมแก่ทางฝ่ายผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้ เพราะการที่นำอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งบัญญัติไว้ใช้บังคับสำหรับในคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป มาใช้บังคับกับคดีสิ่งแวดล้อม ย่อมจะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการบัญญัติกฎหมายอายุความดังกล่าวที่บัญญัติไว้ใช้สำหรับในคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป

3.1.4 ประเภทของอายุความ

อายุความตามกฎหมายแพ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1.4.1 อายุความได้สิทธิ

อายุความได้สิทธิ คือ อายุความที่ทำให้ได้มาซึ่งสิทธิ เนื่องจากการใช้สิทธิติดต่อกันเป็นเวลานานจนครบกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ เหตุที่เรียกว่าอายุความได้สิทธิก็เพราะทำให้บุคคลได้กรรมสิทธิ์หรือสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยการใช้สิทธิจนครบระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้¹⁹ ซึ่งมีหลักอยู่ในมาตรา 1333 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติว่า “ท่านว่ากรรมสิทธิ์นั้น อาจได้มาโดยอายุความตามที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 3 แห่งบรรพนี้” เช่น ตามมาตรา 1382 เรื่องการครอบครองปรปักษ์ เป็นต้น

3.1.4.2 อายุความเสียสิทธิ

อายุความเสียสิทธิหรืออายุความสิทธิเรียกร้อง คือ อายุความที่ทำให้ผู้ทรงสิทธิต้องเสียสิทธิที่มีอยู่ เพราะการปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิของตนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้²⁰ ซึ่งมีหลักอยู่ในมาตรา 193/9 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ” ซึ่งอายุความเสียสิทธินี้จะเกิดขึ้นโดยที่กฎหมายได้กำหนดอายุความไว้เพื่อเป็นกำหนด

¹⁹ เฟิงอ้าง, น.86.

²⁰ เฟิงอ้าง.

ระยะเวลาในการใช้สิทธิเพื่อให้สมกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการจะจำกัดขอบเขตแห่งระยะเวลาในการใช้สิทธิให้อยู่ในกำหนดเวลาอันสมควร มิให้ยืดเยื้อเกินไปหรือไม่รู้จบหมดสิ้น²¹ โดยมีบทบัญญัติที่กำหนดอายุความเสียสิทธิไว้ ดังเช่น ในบรรพ 1 ลักษณะ 6 เรื่องอายุความ ได้แก่ มาตรา 193/30-193/35 หรือในบรรพ 2 ลักษณะ 5 เรื่องละเมิด ได้แก่ มาตรา 448 เป็นต้น

สำหรับเรื่องอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ถือว่าเป็นเรื่องของอายุความเสียสิทธิหรืออายุความสิทธิเรียกร้อง เหตุผลเนื่องจากอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมจะเป็นกำหนดระยะเวลาที่ให้เจ้าของสิทธิเรียกร้อง หรือผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมต้องใช้สิทธิฟ้องคดีภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด มิฉะนั้นแล้ว สิทธิเรียกร้องดังกล่าวย่อมตกเป็นอันขาดอายุความไป ส่งผลให้ลูกหนี้หรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบมีสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าของสิทธิเรียกร้องนั้นได้

3.1.5 ผลของอายุความแพ่ง

ผลของอายุทางความแพ่งในเบื้องต้นคือ ทำให้สิทธิเรียกร้องที่มีอยู่ระงับสิ้นไปเพราะขาดอายุความ แต่นั่นมิได้หมายความว่าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้ระงับสิ้นไปด้วย กล่าวคือกฎหมายเพียงห้ามฟ้องเมื่อหนี้หรือสิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความ แต่ถ้าหากลูกหนี้ยอมเข้าใช้หนี้ที่ขาดอายุความไปแล้วให้กับเจ้าหนี้ กฎหมายก็ถือว่าใช้ได้ โดยลูกหนี้จะมาเรียกคืนมิได้²² ทั้งนี้ผลของอายุความแพ่งสามารถแบ่งได้ดังนี้

3.1.5.1 ผลในตัวเอง

มาตรา 193/25 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ให้มีผลย้อนหลังขึ้นไปถึงวันที่เริ่มนับอายุความ” เหตุผลก็คงต้องการให้เป็นไปตามมาตรา 193/9 ที่ว่าสิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ แต่เมื่อขาดอายุความแล้วจะมีผลอย่างไร มาตรา 193/25 จึงกำหนดให้มีผลย้อนหลังไปถึงวันที่เริ่มนับอายุความกล่าวคือ สิทธิเรียกร้องที่เริ่มเกิดขึ้นพร้อมกับการเริ่มนับอายุความ จนกระทั่งอายุความครบกำหนดแล้วนั้น ให้เป็นอันหมดสิทธิเรียกร้องกัน

²¹ไชยยศ เหมะรัชตะ, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 11*, น.680.

²²สมพร พรหมพิตร, *อายุความแพ่ง-อาญา และคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548), น.70.

อีกต่อไป โดยถ้าเป็นอายุความเสียสิทธิ ก็ให้ถือว่าสิทธิใด ๆ ที่ได้มาตั้งแต่เริ่มนับอายุความ จนกระทั่งอายุความครบกำหนดให้เป็นอันสิ้นสิทธิไปทั้งหมด²³ กล่าวคือ สิทธิอย่างใด ๆ เมื่อเสียไป เพราะขาดอายุความ ก็ให้การเสียสิทธินั้นมีผลย้อนหลังขึ้นไปถึงวันที่เริ่มนับอายุความ มิใช่เสียสิทธิ ในวันที่อายุความครบกำหนดแล้วเป็นต้นไป²⁴

3.1.5.2 ผลเกี่ยวกับหนี้

ผลเกี่ยวกับหนี้ หมายถึง หนี้ที่เป็นหลักของสิทธิเรียกร้องนั้นยังไม่ระงับ ถึงแม้ว่า สิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับหนี้นั้นจะขาดอายุความแล้วก็ตาม เพราะการระงับแห่งหนี้ตามกฎหมายแพ่ง มีระบุไว้แต่เฉพาะการชำระหนี้ ปลดหนี้ หักกลบบหนี้ แปรหนี้ใหม่ และหนี้เคลื่อนกลืนกันเท่านั้น นอกจากนี้ แม้ว่าจะสิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับหนี้นั้นจะขาดอายุความไปแล้วก็ตาม กฎหมายก็ไม่ห้าม ลูกหนี้หากจะชำระหนี้ที่ขาดอายุความไปแล้วนั้นยอมได้²⁵

3.1.5.3 ผลเกี่ยวกับลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้อง

ในเรื่องอายุความนี้ถือว่าเป็นสิทธิเฉพาะตัวของลูกหนี้ที่จะถือเอาประโยชน์จากอายุ ความหรือไม่ ซึ่งในเรื่องลูกหนี้ร่วมนั้นก็ได้มีการกำหนดไว้ในเรื่องของกำหนดอายุความหรือการที่ อายุความสะดุดหยุดลง เมื่อเป็นเรื่องทำถึงตัวลูกหนี้ร่วมกันคนใดก็ยอมเป็นไปเพื่อคุณและโทษแต่ เฉพาะแก่ลูกหนี้คนนั้น เว้นแต่จะปรากฏว่าขัดกับสภาพแห่งหนี้ตนเอง²⁶ หมายความว่า ในเรื่องของ ลูกหนี้ร่วมนั้น อายุความเสียสิทธิไม่ว่าจะเป็นกรณีการขาดอายุความ หรืออายุความสะดุดหยุดลง ย่อมเป็นเรื่องเฉพาะตัวของลูกหนี้แต่ละคนไป ดังนั้น ถ้าลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งได้สละประโยชน์แห่ง อายุความโดยยอมชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ย่อมจะไม่มีผลไปถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ลูกหนี้ร่วมคน อื่นจึงยังสามารถที่จะถือเอาประโยชน์แห่งอายุความโดยการปฏิเสธการชำระหนี้ที่ขาดอายุความ สิทธิเรียกร้องแล้วนั้นได้²⁷

²³ เพิ่งอ้าง, น.70-71.

²⁴ ศักดิ์ สนองชาติ, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 2, น.668.

²⁵ สมพร พรหมพิตราร, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 22, น.71-72.

²⁶ มาตรา 295 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

²⁷ สมพร พรหมพิตราร, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 22, น.74-75.

3.1.5.4 ผลเกี่ยวกับเจ้าหนี้แห่งสิทธิเรียกร้อง

สำหรับผลเกี่ยวกับเจ้าหนี้แห่งสิทธิเรียกร้องก็มีผลควบคู่ไปกับลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้องนั่นเอง ซึ่งหมายความว่า ถึงแม้เจ้าหนี้จะรู้ว่าสิทธิเรียกร้องของตนได้ขาดอายุความไปแล้วก็ตาม กฎหมายไม่ห้ามเจ้าหนี้ที่จะฟ้องเรียกร้องเอากับลูกหนี้ของตน เพียงแต่ถ้าฟ้องไปแล้ว ลูกหนี้อย่อมมีสิทธิยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้ กล่าวคือ มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้ หรือลูกหนี้อาจจะสละประโยชน์แห่งอายุความโดยยอมชำระหนี้ที่ขาดอายุความแล้วนั้นก็ได้²⁸

สำหรับเรื่องผลของอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ผลในตัวเองของการขาดอายุความ ย่อมจะทำให้ผลของการขาดอายุความมีผลไปถึงวันที่เริ่มนับอายุความ ในส่วนของผลเกี่ยวกับตัวหนี้ที่เป็นหลักของสิทธิเรียกร้องนั้นถือว่าตัวหนี้ยังไม่ระงับ ถึงแม้ว่าสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายนั้นจะขาดอายุความไปแล้วก็ตาม และในส่วนของผลเกี่ยวกับเจ้าหนี้ลูกหนี้แห่งสิทธิเรียกร้อง กรณีผู้ที่ต้องรับผิดชอบเป็นลูกหนี้ร่วมกัน ผลของการขาดอายุความ หรือหากเป็นกรณีการสละประโยชน์แห่งอายุความของลูกหนี้ร่วมคนใดคนหนึ่งย่อมจะมีผลเป็นการเฉพาะตัวของลูกหนี้คนนั้นเท่านั้น ไม่มีผลไปถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย เช่น ในกรณีของลูกหนี้ร่วม หากลูกหนี้ร่วมคนหนึ่งไม่ถือเอาประโยชน์ของการที่สิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความ โดยยอมทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าของสิทธิเรียกร้องไป ย่อมจะไม่มีผลไปถึงลูกหนี้ร่วมคนอื่นด้วย ลูกหนี้ร่วมคนอื่นย่อมสามารถที่จะถือเอาประโยชน์ของการที่สิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความ โดยการปฏิเสธการชำระหนี้ให้กับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความแล้วนั้นได้ เป็นต้น

3.1.6 กำหนดอายุความ

ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เจ้าของสิทธิเรียกร้องใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล หรือที่เรียกว่าอายุความนั้น จะมีกำหนดระยะเวลาสั้นยาวเพียงใด ย่อมแล้วแต่กฎหมายจะได้กำหนดเอาไว้²⁹ โดยสำหรับกำหนดอายุความในทางแพ่งนั้น บทบัญญัติว่าด้วยเรื่องอายุความตามบรรพ 1 ของกฎหมายเดิมนั้น ไม่ได้มีการแบ่งเป็นหมวดหมู่ไว้แต่อย่างใด โดยได้บัญญัติเรื่องกำหนดอายุความไว้ในมาตรา 164-168 ของกฎหมายเดิม แต่ตามบทบัญญัติบรรพ 1 ของกฎหมายใหม่นี้ได้มีการแยกเรื่องกำหนดอายุความมาบัญญัติไว้ในหมวด 2 ซึ่งเป็นเรื่องกำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะ

²⁸ เฟิงอั่ง, น.81.

²⁹ กำชัย จงจักรพันธ์, อั่งแล้ว เจริญธรรมที่ 8, น.89.

คือ ตั้งแต่มาตรา 193/30-193/34³⁰ และนอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติที่กำหนดอายุความเอาไว้ในบรรพต่าง ๆ อีกเป็นการเฉพาะเรื่อง โดยกำหนดอายุความนี้ไม่ว่าจะได้มีการบัญญัติไว้ในบรรพใดก็ตามย่อมต้องอยู่ในบังคับของบทบัญญัติเรื่องอายุความอันเป็นหลักทั่วไปในบรรพ 1 ทั้งสิ้น³¹ ซึ่งกำหนดอายุความสามารถที่จะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

3.1.6.1 กำหนดอายุความทั่วไป

กำหนดอายุความทั่วไปในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 บัญญัติว่า “อายุความนั้น ถ้าประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้มีกำหนด 10 ปี” ซึ่งกำหนดอายุความ 10 ปีนี้ถือได้ว่าเป็นกำหนดอายุความทางแพ่งที่ยาวนานที่สุด เพราะนอกจากนั้นแล้วส่วนมากกฎหมายจะกำหนดอายุความทางแพ่งไว้ต่ำกว่า 10 ปีเสมอ³² โดยกำหนดอายุความ 10 ปีนี้เป็นกำหนดอายุความทั่วไปที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าของสิทธิเรียกร้องใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล หากเจ้าของสิทธิเรียกร้องไม่ใช้สิทธิเรียกร้องภายในกำหนดอายุความดังกล่าวแล้ว สิทธิเรียกร้องนั้นย่อมจะเป็นอันขาดอายุความไป

กำหนดอายุความตามมาตรา 193/30 นี้ถือได้ว่าเป็นบททั่วไปในเรื่องกำหนดอายุความที่สิทธิเรียกร้องในคดีแพ่งและพาณิชย์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่กำลังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ หรือเป็นเรื่องที่กำลังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติกฎหมายอื่น ๆ จำต้องมีกำหนดอายุความฟ้องร้องคดีไว้ทุกเรื่อง โดยหากไม่มีกฎหมายอื่นใดบัญญัติเรื่องอายุความไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว กำหนดอายุความในเรื่องนั้น ๆ ก็จะมีกำหนดระยะเวลา 10 ปี ตามมาตรา 193/30³³

³⁰ ก้าชัย จงจักรพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมเปรียบเทียบนิติกรรม พ.ศ.2535 กับนิติกรรม พ.ศ.2468, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2542), น.140.

³¹ ศักดิ์ สนองชาติ, อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 2, น.568.

³² ไชยยศ เหมะรัชตะ, อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 11, น.699.

³³ เทพวิฑูร พระยา, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240, (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2509), น.598.

3.1.6.2 กำหนดอายุความเฉพาะเรื่อง

กำหนดอายุความเฉพาะเรื่องนั้น อาจมีได้ทั้งที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือในพระราชบัญญัติอื่น ๆ ในส่วนแพ่ง³⁴ โดยกำหนดอายุความเฉพาะเรื่องนี้กฎหมายจะกำหนดไว้ว่าอายุความควรจะเป็นเท่าใด และกฎหมายจะกำหนดด้วยว่าการเริ่มอายุความให้เริ่มนับแต่วันใด เช่น ในการฟ้องเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย ผู้เสียหายจะต้องฟ้องคดีภายในอายุความ 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้น 10 ปีนับแต่วันทำละเมิด³⁵ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติที่กฎหมายกำหนดอายุความเฉพาะเรื่องไว้ในพระราชบัญญัติอื่น ๆ อีก ที่นอกเหนือไปจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 ได้กำหนดอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากวัตถุอันตรายว่าให้เป็นอันขาดอายุความไปเมื่อพ้นกำหนด 3 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการเสียหาย ความเป็นวัตถุอันตราย และผู้ฟ้องต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน³⁶ หรือตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551 ได้กำหนดอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยว่าให้เป็นอันขาดอายุความเมื่อพ้น 3 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ประกอบการที่ต้องรับผิด หรือเมื่อพ้น 10 ปีนับแต่วันที่มีการขายสินค้านั้น และในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้เสียหาย หรือเป็นกรณีที่ต้องใช้เวลาในการแสดงอาการ ผู้เสียหายจะต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในระยะเวลา 3 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ประกอบการที่ต้องรับผิด แต่ไม่เกิน 10 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายนั้น³⁷ เป็นต้น

³⁴ สมพร พรหมพิตร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่* 22, น.130.

³⁵ มาตรา 448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

³⁶ มาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535

³⁷ มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551

3.1.7 การเริ่มนับอายุความ

สิทธิเรียกร้องทั้งหลาย แม้จะทราบกำหนดระยะเวลาของอายุความแล้ว แต่ถ้าไม่ทราบว่าเริ่มนับอายุความตั้งแต่เมื่อใด ก็ย่อมไม่อาจทราบได้ว่าสิทธิเรียกร้องนั้นจะครบกำหนดอายุความหรือขาดอายุความในวันใด³⁸ ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเริ่มนับอายุความไว้ว่า อายุความนั้นให้เริ่มนับตั้งแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องแห่งคดีกระทำกร่างอย่างใด ให้เริ่มนับแต่เวลาที่ฝ่าฝืนกระทำกร่างนั้น³⁹ ซึ่งถือเป็นหลักทั่วไปที่ใช้กับอายุความในทุกเรื่อง เว้นแต่หากมีอายุความใดที่กฎหมายกำหนดให้เริ่มนับอายุความไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ต้องเป็นไปตามนั้น

การนับอายุความตั้งแต่เวลาที่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไปหมายถึงเวลาที่หนี้ถึงกำหนดชำระแล้วนั่นเอง โดยในกรณีของหนี้ละเมิดนั้นถือเป็นหนี้ที่เกิดจากนิติเหตุเป็นหนี้ที่มีได้มีกำหนดเวลาชำระหนี้เอาไว้ หนี้ละเมิดจึงถึงกำหนดชำระหนี้โดยพลัน⁴⁰ อายุความจึงเริ่มนับทันทีเมื่อเกิดข้อเท็จจริงที่เป็นกร่างกระทำละเมิดขึ้น ดังนั้นในกรณีของหนี้ละเมิดเวลาแรกที่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้ก็คือ เวลาในขณะที่มีการกระทำละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายเป็นต้นไปนั่นเอง⁴¹

นอกจากนี้ คำว่า “อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้อง” นั้น มิได้หมายความว่าผู้มีสิทธิจะต้องรู้ตัวว่าอาจบังคับตามสิทธินั้นได้ เพราะถ้าถือความรู้หรือไม่รู้เป็นเกณฑ์ ผู้มีสิทธิเรียกร้องอาจเดินเล่อทำให้การนับอายุความล่วงเลยไปเป็น 40-50 ปีได้ ดังนั้น กรณีจึงต้องถือเอาเวลาที่เกิดสิทธิเรียกร้องซึ่งอาจบังคับกันได้เป็นเกณฑ์ในการเริ่มนับอายุความ มิใช่ถือเอาเวลาที่ผู้มีสิทธิเรียกร้องได้รู้ถึงสิทธิเรียกร้องซึ่งอาจบังคับกันได้⁴² ซึ่งในเรื่องนี้เมื่อมาพิจารณาในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมก็เห็นได้ว่า อายุความย่อมจะเริ่มนับแต่เมื่อมีการละเมิดและเกิดความเสียหายขึ้น มิใช่เริ่มนับแต่เมื่อผู้เสียหายได้รู้ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นที่มาของสิทธิเรียกร้องนั้น

โดยในกรณีของหนี้ละเมิดนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติการเริ่มนับอายุความสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไว้เป็นการเฉพาะแล้วตามมาตรา 448 ดังนั้น การเริ่มนับอายุ

³⁸ ศักดิ์ สนองชาติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น.615.

³⁹ มาตรา 193/12 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁴⁰ มาตรา 203 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁴¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 11, น.748-749.

⁴² เส็นีย์ ปราโมช, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.328.

ความในกรณีของหนี้ละเมิดจึงต้องเป็นไปตามนั้น กล่าวคือสามารถจะแบ่งได้เป็น 2 กรณี โดยในกรณีแรกอายุความจะต้องเริ่มนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องหาใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือในกรณีที่สองที่ผู้เสียหายไม่รู้ถึงการละเมิดหรือแม้จะรู้ถึงการละเมิดแต่ไม่รู้ตัวผู้ต้องหาใช้ค่าสินไหมทดแทน อายุความก็จะเริ่มนับแต่วันทำละเมิดเป็นต้นไป

สำหรับในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมนั้น อายุความที่จะนำมาใช้บังคับในกรณีที่เป็นการเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากมลพิษละเมิดในคดีสิ่งแวดล้อมก็ต้องนำอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 ของกฎหมายลักษณะละเมิดมาใช้บังคับเช่นกัน กล่าวคือในกรณีนี้อายุความจะเริ่มนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องหาใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือนับแต่วันทำละเมิดแล้วแต่กรณี

นอกจากนี้ ในเรื่องของการคำนวณนับอายุความนั้นเมื่ออายุความถือเป็นกำหนดระยะเวลาอย่างหนึ่ง การเริ่มนับอายุความก็ต้องอยู่ภายใต้หลักในเรื่องการนับระยะเวลาด้วย⁴³ กล่าวคือ การนับอายุความนั้นต้องเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้นเป็นต้นไป และถ้าวันสุดท้ายที่ครบกำหนดอายุความตรงกับวันหยุดทำการของทางราชการ ก็ให้นับวันที่เริ่มทำการใหม่เป็นวันสุดท้ายของระยะเวลาอายุความนั้นด้วย⁴⁴

3.1.8 อายุความสะดุดหยุดลง

โดยปกติเมื่ออายุความเริ่มนับแล้วก็จะนับต่อเนื่องกันตลอดไปโดยไม่หยุดจนกระทั่งขาดอายุความ ซึ่งเมื่อขาดอายุความแล้วลูกหนี้ก็จะมีสิทธิปฏิเสธไม่ชำระหนี้ได้ แต่ในบางกรณีนั้นเมื่ออายุความเริ่มนับแล้ว ก่อนที่สิทธิเรียกร้องนั้นจะขาดอายุความได้มีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดไว้เกิดขึ้นซึ่งส่งผลให้อายุความหยุดนับทันที กล่าวคือระยะเวลาที่เริ่มนับมาตั้งแต่ต้นนั้นจะไม่นับรวมเข้าไปในระยะเวลาของอายุความด้วย และเมื่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้สิ้นสุดลง อายุความก็จะเริ่มนับตั้งต้นใหม่ตั้งแต่เวลานั้นเป็นต้นไปตามกำหนดอายุความเดิม ซึ่งในกรณีดังกล่าวตามกฎหมายเรียกว่า อายุความสะดุดหยุดลง⁴⁵

สาเหตุที่กฎหมายต้องกำหนดให้มีเรื่องอายุความสะดุดหยุดลง ก็เพื่อที่จะให้สอดคล้องกับเหตุผลของการบัญญัติเรื่องอายุความขึ้นมา กล่าวคืออายุความได้กำหนดขึ้นมา

⁴³ มาตรา 193/1-193/8 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁴⁴ ศักดิ์ สนองชาติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2, น.616.

⁴⁵ เฟื่องอ้าง, น.624.

ก็เพื่อที่จะเป็นการลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องของตนเสียภายในกำหนดอายุความ ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้อันถือได้ว่าเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องต่อลูกหนี้แล้ว อายุความที่ได้เริ่มนับมาแล้วก็ไม่ควรจะนับต่อไป เพื่อให้เป็นโทษแก่เจ้าหน้าที่ เพราะในกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ไม่ได้ปล่อยปละละเลยในการใช้สิทธิเรียกร้องของตนแต่อย่างใด

ทั้งนี้ เหตุการณ์ที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงมีอยู่หลายกรณีด้วยกัน⁴⁶ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีใหญ่ ๆ คือ กรณีที่เกิดจากการกระทำของลูกหนี้ เช่น ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหน้าที่โดยลงลายมือชื่อไว้ ลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหน้าที่ ลูกหนี้ให้ประกันต่อเจ้าหน้าที่ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าการกระทำต่าง ๆ ของลูกหนี้ นั้น เป็นการกระทำที่ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าลูกหนี้ยอมรับว่าตนเป็นหนี้อยู่จริง ส่วนอีกกรณีหนึ่งจะเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ เช่น เจ้าหน้าที่ได้ฟ้องคดีต่อศาล เจ้าหน้าที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เจ้าหน้าที่มอบข้อพิพาทให้อนุญาตโตตุลาการพิจารณา เป็นต้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้ของเจ้าหน้าที่ล้วนเป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ประสงค์ที่จะให้มีการบังคับตามสิทธิเรียกร้องของตนโดยที่มีได้ปล่อยปละละเลยในการใช้สิทธิแต่อย่างใด อายุความจึงสะดุดหยุดลงให้ในกรณีดังกล่าว

โดยเหตุการณ์ที่จะทำให้อายุความสะดุดหยุดลงได้นั้น จะต้องเกิดขึ้นก่อนที่หนี้นั้นจะขาดอายุความ เพราะหากหนี้ดังกล่าวได้ขาดอายุความไปเสียแล้ว โดยสภาพย่อมไม่มีโอกาสที่อายุความจะมาสะดุดหยุดลงได้อีก⁴⁷

เมื่ออายุความสะดุดหยุดลงด้วยเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ก็จะมีผล⁴⁸ ทำให้ระยะเวลาที่ล่วงเลยผ่านมาก่อนหน้านั้นเป็นอันยกเลิกปัดทิ้งไปจะไม่นำมานับรวมเข้าไปในอายุความอีก และเมื่อเหตุการณ์ที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงนั้นได้สิ้นสุดในเวลาใด ก็ให้เริ่มนับอายุความตั้งต้นใหม่ ตั้งแต่เวลานั้นเป็นต้นไป

นอกจากนี้การที่อายุความสะดุดหยุดลงนั้นย่อมจะมีผลเป็นการเฉพาะตัวแก่ลูกหนี้คนที่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงเท่านั้น หรือแม้แต่ในกรณีที่ เป็นลูกหนี้ร่วมก็ตาม เพราะการที่อายุความสะดุดหยุดลงย่อมจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแต่เฉพาะ

⁴⁶ มาตรา 193/14 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁴⁷ กำชัย จงจักรพันธ์, อ้างแล้ว เิงจรกที่ 8, น.186.

⁴⁸ มาตรา 193/15 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ลูกหนี้ร่วมคนนั้นเท่านั้น อายุความสำหรับลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ จึงยังคงเดินต่อไปตามปกติ ไม่มีการเริ่มนับใหม่แต่อย่างใด

สำหรับในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมนั้น กรณีที่อายุความจะสะดุดหยุดลงได้ สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณีคือ กรณีที่เกิดจากการกระทำของลูกหนี้ เช่น ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ หรือลูกหนี้ได้ให้ประกันต่อเจ้าหนี้ไว้ ซึ่งสำหรับในกรณีเหล่านี้โอกาสที่ลูกหนี้หรือผู้ก่อให้เกิดการละเมิดจะกระทำการที่เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงนั้นย่อมจะมีอยู่น้อยมาก เช่น การที่ผู้ละเมิดจะมาทำหนังสือรับสภาพหนี้โดยลงลายมือชื่อไว้ต่อผู้เสียหายโดยยอมรับว่าเป็นหนี้ต่อผู้เสียหายจริง ย่อมจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากความเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิดในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น กรณีที่เป็นความเสียหายแก่ร่างกายของผู้เสียหายอันเกิดจากสารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้เสียหาย การที่จะให้ผู้ทำละเมิดมารับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ ก่อนอื่นจะต้องมีการพิสูจน์ให้ได้ก่อนว่าสารพิษที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นเป็นสารพิษที่ผู้ทำละเมิดครอบครองอยู่จริง ผู้ทำละเมิดจึงจะยอมรับผิด ซึ่งก็มักจะต้องการนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลก่อนเพื่อที่จะพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าว และหากเป็นกรณีที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ติด ๆ กันหลายแห่งในบริเวณที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหาย โอกาสที่ผู้ทำละเมิดจะมาทำหนังสือรับสภาพหนี้ ยอมรับว่าเป็นหนี้ต่อผู้เสียหายจริง ก่อนที่จะมีการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวย่อมจะเป็นไปไม่ได้เลย การที่อายุความจะสะดุดหยุดลงเพื่อให้เป็นประโยชน์ในการช่วยยี่ดระยะเวลาในการฟ้องร้องคดีให้แก่ผู้เสียหายจึงย่อมมีอยู่น้อยมาก และเช่นเดียวกันในกรณีที่อายุความจะสะดุดหยุดลงเนื่องจากลูกหนี้ได้ให้ประกันต่อเจ้าหนี้ไว้ โอกาสที่ผู้ทำละเมิดจะมาให้ประกันต่อผู้เสียหายย่อมจะเป็นไปไม่ได้ยาก ไม่ว่าจะเป็นการหาบุคคลมาเป็นผู้ค้ำประกันหนี้ละเมิดดังกล่าว หรืออาจจะหาทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันให้หนี้ละเมิดนั้นโดยการจำนำหรือจำนองซึ่งย่อมจะเป็นไปไม่ได้ เพราะด้วยลักษณะของหนี้ละเมิดในคดีสิ่งแวดล้อมเองที่ผู้ก่อให้เกิดการละเมิดยังไม่มีควมแน่นอนว่าตนจะต้องมีความรับผิดในมูลหนี้ละเมิดดังกล่าวหรือไม่ จนกว่าศาลจะตัดสินมีคำพิพากษาให้ต้องมีความรับผิด

นอกจากนี้ กรณีที่อายุความจะสะดุดหยุดลงอันเกิดจากการกระทำของลูกหนี้ยังมีกรณีอื่นอีก เช่น กรณีที่ลูกหนี้ได้ชำระดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ ซึ่งสำหรับในกรณีดังกล่าวเมื่อมาพิจารณาในแง่ของคดีสิ่งแวดล้อมแล้วจะเห็นว่า ด้วยลักษณะของมูลหนี้ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นหนี้ที่มีฐานมาจากมูลละเมิด ซึ่งจำนวนหนี้ละเมิดดังกล่าวนี้ จึงยังเป็นหนี้ที่ไม่สามารถระบุจำนวนเงินที่แน่นอนได้จนกว่าศาลจะตัดสินมีคำพิพากษาให้ต้องรับผิดชอบใช้เงิน ดังนั้น โดยสภาพ

ผู้ทำละเมิดจึงยอมไม่สามารถที่จะมาชำระดอกเบี้ยให้แก่ผู้เสียหายในมูลหนี้ที่ยังไม่สามารถระบุจำนวนเงินที่แน่นอนได้ ก่อนที่จะมีการฟ้องร้องให้ศาลตัดสินคดีให้

ดังนั้น อายุความสะดุดหยุดลงในกรณีที่จะเกิดจากการกระทำของลูกหนี้หรือผู้ทำละเมิดนั้น ย่อมจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยมากในคดีสิ่งแวดล้อม การที่กฎหมายกำหนดให้อายุความสะดุดหยุดลงในกรณีดังกล่าวจึงแทบจะไม่ใช่ประโยชน์เลยในการช่วยยืดระยะเวลาในการฟ้องร้องคดีให้แก่ผู้เสียหาย

ส่วนอีกกรณีหนึ่งที่อายุความจะสะดุดหยุดลงอันเกิดจากการกระทำของเจ้าหนี้ นั้น เช่น เจ้าหนี้ได้ฟ้องร้องคดีต่อศาล เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายของลูกหนี้ เจ้าหนี้มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการพิจารณา ซึ่งในกรณีทั้งหลายเหล่านี้ก็เปรียบได้กับว่าเจ้าหนี้หรือผู้เสียหายได้ดำเนินการฟ้องร้องเพื่อบังคับตามสิทธิเรียกร้องของตนแล้ว โดยเมื่อมาพิจารณาในแง่ของคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องอายุความนี้ เนื่องมาจากว่าในบางกรณีตัวผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายสะสมอยู่ในร่างกายแล้ว แต่ตัวผู้เสียหายเองยังไม่ทราบหรือยังไม่รู้ว่าตนเองได้รับความเสียหาย ระยะเวลาของอายุความก็ได้เริ่มนับไปแล้วนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ว่ามีอาการกระทำละเมิด โดยผู้เสียหายจะมาทราบว่าตนเป็นผู้ได้รับความเสียหายก็ต่อเมื่อการสะสมของสารพิษที่มีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วได้เริ่มปรากฏอาการออกมาว่ามีอาการผิดปกติขึ้นในร่างกาย ซึ่งกว่าที่ผู้เสียหายจะรู้ถึงความเสียหายนั้น คดีดังกล่าวก็ได้ขาดอายุความไปแล้ว ดังนั้นหากจะมาฟ้องร้องคดีต่อศาล หรือมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการพิจารณาเพื่อให้อายุความสะดุดหยุดลงย่อมไม่สามารถที่จะเป็นไปได้ เพราะเมื่อหนี้นั้นได้ขาดอายุความไปแล้ว ย่อมไม่มีอายุความอย่างใดที่จะมาสะดุดหยุดลงได้อีก

3.1.9 การขยายหรือย่นหรือดัดใช้อายุความ

กำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเอาไว้เพื่อให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องจะมีกำหนดไว้สั้นบ้าง ยาวบ้าง แตกต่างกันไปตามแต่สภาพของสิทธิเรียกร้องแต่ละชนิด โดยกำหนดเวลาอายุความดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัวซึ่งกฎหมายได้กำหนดเอาไว้แล้ว คู่กรณีจึงหาอาจจะตกลงกันให้ดัดใช้อายุความ หรือตกลงกันให้ขยายอายุความให้ยาวออกไปกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ไม่ หรือจะมาตกลงกันให้ย่นระยะเวลาอายุความให้สั้นลงกว่าที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ตามความพอใจก็ไม่ได้เช่นกัน⁴⁹ เหตุผลเนื่องจากบทกฎหมายที่ว่าด้วยกำหนดอายุความนี้ เป็นบทกฎหมาย

⁴⁹มาตรา 193/11 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน⁵⁰ คู่กรณีจึงไม่อาจจะตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นได้ หากฝ่าฝืนข้อตกลงดังกล่าวนั้นย่อมจะตกเป็นโมฆะ⁵¹

แต่อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีที่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นพิเศษให้มีการขยายหรือย่ออายุความได้ ก็ต้องเป็นไปตามนั้น ซึ่งกรณีเช่นนี้ถือเป็นข้อยกเว้นให้สามารถขยายหรือย่ออายุความได้โดยบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดเอาไว้โดยเฉพาะ เช่น การขยายอายุความเพราะเหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจศาล การขยายอายุความเพราะเจ้าหนี้เป็นบุคคลผู้ไร้ความสามารถ การขยายอายุความเพราะเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ถึงแก่ความตาย การขยายอายุความเพราะเหตุสุดวิสัย เป็นต้น

สำหรับกรณีของการย่ออายุความโดยกฎหมาย มาตรา 1754 วรรคสาม ได้กำหนดว่า “ภายใต้มาตรา 193/27 ถ้าสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ที่มีต่อเจ้ามรดกซึ่งเป็นลูกหนี้ มีกำหนดอายุความยาวกว่าหนึ่งปี ห้ามมิให้เจ้าหนี้ฟ้องร้องคดีเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รู้ หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกนั้น” ตัวอย่างเช่น ในกรณีของหนี้ละเมิด ตามปกติสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจะมีกำหนดอายุความตามมาตรา 448 แต่หากผู้ทำละเมิดซึ่งเป็นลูกหนี้ในมูลหนี้ละเมิดได้เสียชีวิตลง กรณีเช่นนี้ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าหนี้จะต้องฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายภายในกำหนด 1 ปี นับแต่รู้ หรือควรได้รู้ถึงความตายของลูกหนี้

ส่วนกรณีของการงดใช้อายุความโดยกฎหมายนั้น ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นพิเศษเหมือนอย่างในเรื่องของการขยายหรือย่ออายุความที่จะมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ

สำหรับในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมนั้นก็จะต้องนำหลักในเรื่องของการขยายหรือย่อหรืองดใช้อายุความมาใช้บังคับด้วย กล่าวคือ คู่กรณีจะมาตกลงกันตามความพอใจให้แตกต่างกันไปจากที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ไม่ได้ หากมีการตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่น ข้อตกลงดังกล่าวย่อมจะตกเป็นโมฆะ

3.1.10 การสละประโยชน์แห่งอายุความ

เมื่อสิทธิเรียกร้องในหนี้ได้ขาดอายุความไปแล้ว ลูกหนี้ย่อมเกิดสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ ซึ่งสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ชำระหนี้นี้ ลูกหนี้จะใช้สิทธิหรือไม่ก็ได้ กฎหมาย

⁵⁰ เทพวิฑูร พระยา, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 33, น.689.

⁵¹ มาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ไม่ได้บังคับ กล่าวคือ ลูกหนี้จะสละสิทธิดังกล่าวเสียก็ได้⁵² ทั้งนี้ ในการสละประโยชน์แห่งอายุความ จะต้องเป็นกรณีที่ลูกหนี้มีเจตนาหรือตั้งใจที่จะสละประโยชน์แห่งอายุความด้วย กล่าวคือ ลูกหนี้จะต้องรู้ด้วยว่าสิทธิเรียกร้องในหนี้ดังกล่าวได้ขาดอายุความไปแล้ว หากลูกหนี้ไม่รู้ว่ากำหนดระยะเวลาอายุความได้สิ้นสุดไปแล้ว ย่อมจะเรียกไม่ได้ว่าลูกหนี้มีเจตนาจะสละประโยชน์แห่งอายุความ⁵³ นอกจากนี้ การสละประโยชน์แห่งอายุความจะต้องเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความในสิทธิเรียกร้องนั้นทั้งหมด จะสละประโยชน์แห่งอายุความในสิทธิเรียกร้องแต่เพียงบางส่วนไม่ได้ เพราะเมื่อสละประโยชน์แล้ว ลูกหนี้จะไม่สามารถปฏิเสธการชำระหนี้โดยอ้างการขาดอายุความได้อีก ลูกหนี้จึงต้องชำระหนี้ทั้งหมดตามสิทธิเรียกร้องที่มีอยู่

สำหรับในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อมาพิจารณาในเรื่องของการสละประโยชน์แห่งอายุความแล้วก็จะพบว่าโอกาสที่ลูกหนี้หรือผู้ทำละเมิดจะมาสละประโยชน์แห่งอายุความให้แก่เจ้าหนี้หรือผู้เสียหาย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องในหนี้ดังกล่าวได้ขาดอายุความไปแล้ว ย่อมจะเป็นไปได้ยาก เหตุผลเนื่องจากด้วยฐานะของผู้ทำละเมิดในคดีสิ่งแวดล้อมที่มักจะเป็นผู้ประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรมที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ จึงอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบกว่าเจ้าหนี้หรือผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม การกระทำต่าง ๆ ของผู้ประกอบการเหล่านั้น ย่อมจะคำนึงถึงแต่ผลกำไรในกิจการของตน นอกจากนี้ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านั้น ย่อมจะมีที่ปรึกษาทางกฎหมายที่คอยให้คำแนะนำในด้านคดี การที่ผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้กระทำละเมิดจะยอมมาสละประโยชน์แห่งอายุความ โดยยอมชำระหนี้ให้แก่ฝ่ายผู้เสียหาย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าหนี้ดังกล่าวได้ขาดอายุความไปแล้ว โอกาสที่มียอมจะเป็นไปได้ยาก

หลักทั่วไปของอายุความทางแพ่งตามที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น เนื่องจากอายุความสำหรับความรับผิดทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมก็ต้องนำหลักทั่วไปของอายุความทางแพ่งตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเริ่มนับอายุความ อายุความสะดุดหยุดลง การขยายหรือย่นหรืองดใช้อายุความ และการสละประโยชน์แห่งอายุความ ดังนั้น การทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวย่อมจะเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การทำความเข้าใจเรื่องอายุความในคดีสิ่งแวดล้อมต่อไป

⁵² มาตรา 193/24 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

⁵³ ศักดิ์ สนองชาติ, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 2*, น.676.

3.1.11 อายุความฟ้องคดีละเมิด เป็นกำหนดเวลาที่กฎหมายบังคับให้ผู้เสียหายต้องใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิดภายในกำหนดระยะเวลานั้น หากมิได้ใช้สิทธิภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้ว สิทธิเรียกร้องนั้นย่อมเป็นอันขาดอายุความไป กล่าวคือ หากมีการฟ้องร้องคดีต่อศาลและผู้ทำละเมิดยกเอาอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลก็ต้องยกฟ้องคดีนี้ไป โดยในเรื่องอายุความฟ้องคดีละเมิด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 ได้บัญญัติว่า

“สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่ง นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปี นับแต่วันทำละเมิด

แต่ถ้าเรียกร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิดมิใช่ตามกฎหมายลักษณะอาญา และมีกำหนดอายุความทางอาญายาวกว่าที่กล่าวมานั้นไซ้ ท่านให้เอาอายุความที่ยาวกว่านั้นมาบังคับ”

ตามมาตรา 438 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด ได้แก่ การคืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาทรัพย์สิน และใช้ค่าเสียหายที่ได้ก่อให้เกิดขึ้นนั้นด้วย แต่สำหรับอายุความตามมาตรา 448 นี้ใช้บังคับแต่กรณีการเรียกร้องเอาค่าเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิดเท่านั้น จะไม่ใช้บังคับสำหรับการฟ้องขอให้คืนทรัพย์สิน หรือให้ใช้ราคาทรัพย์สิน⁵⁴ และนอกจากนี้หากเป็นการฟ้องขอให้ระงับหรือเพิกถอนการทำละเมิดที่ยังมีอยู่ ก็มีไซ้เป็นการเรียกร้องเอาค่าเสียหาย จึงไม่ตกอยู่ในบังคับแห่งอายุความตามมาตรา⁵⁵ ดังนั้น มาตรา 448 นี้จึงใช้บังคับเฉพาะกรณีที่เป็นกรณเรียกร้องเอาค่าเสียหายเท่านั้น เช่น ค่าปลงศพ ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างเจ็บป่วย ค่าเสียหายความสามารถประกอบกิจการงานในอนาคต เป็นต้น

ทั้งนี้ การเรียกค่าเสียหายก็คือ การเรียกให้ชำระหนี้ด้วยเงินนั่นเอง ซึ่งเป็นค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดมีกำหนดอายุความ 1 ปี นับแต่วันที่โจทก์ได้รับความเสียหายเป็นต้นไป⁵⁶

⁵⁴ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง และลามิควรได้, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท มีสมบัติ จำกัด, 2548), น.294.

⁵⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1890/2514

⁵⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2010/2515

และยอมไม่นับวันแรกรวมเข้าด้วย โดยจะต้องนับหนึ่งตั้งแต่วันรุ่งขึ้นเป็นต้นไปตามมาตรา 193/3
วรรคสอง⁵⁷ ทั้งนี้การนับวันยอมเป็นไปตามหลักในมาตรา 193/1-193/8

อายุความสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนี้ถือเป็นอายุความเสียสิทธิ
อย่างหนึ่ง จึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักทั่วไปในเรื่องอายุความตามมาตรา 193/9-193/35
ด้วย⁵⁸ ดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ดังนั้น ในการฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดจึงต้อง
ฟ้องคดีภายในกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 448 มิฉะนั้นแล้วสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายดังกล่าว
ยอมจะขาดอายุความไป เพราะกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 448 นี้เป็นกำหนดระยะเวลาแห่ง
การเสียสิทธินั่นเอง

สำหรับในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมนั้น เนื่องจากกฎหมายแม่บทที่เกี่ยวข้องกับ
สิ่งแวดล้อมโดยตรงซึ่งมีอยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ พ.ศ.2535 มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดี
สิ่งแวดล้อมไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงยังคงต้องอาศัยหลักกฎหมายละเมิดทั่วไปตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาเป็นฐานในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นอยู่⁵⁹ ซึ่งรวมไปถึงเรื่อง
อายุความที่ยังคงต้องนำมาตรา 448 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับในคดี
สิ่งแวดล้อมด้วย⁶⁰ ทั้งนี้ เนื่องจากการกระทำความผิดทางแพ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและ
รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หากเป็นกรณีที่เข้าองค์ประกอบความผิดในลักษณะละเมิด
ยอมถือว่าเป็นการกระทำละเมิดอยู่ในตัว ดังนั้น กฎหมายอายุความที่นำมาใช้บังคับจึงเป็น
กฎหมายอายุความตามมาตรา 448 ส่วนในบางกรณีที่ไม่เข้าองค์ประกอบความผิดในลักษณะ
ละเมิด กรณียอมใช้อายุความทั่วไปมาบังคับ

ทั้งนี้ กรณีที่การกระทำเข้าองค์ประกอบความผิดในลักษณะละเมิด เมื่อผู้เสียหายมี
สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ

⁵⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 670/2496

⁵⁸ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 54, น.294.

⁵⁹ พินิจ นิติวิทยาเทพ, “มาตรการเยียวยาความเสียหายต่อบุคคลในคดีสิ่งแวดล้อม”,
(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.1.

⁶⁰ เฟิงอ้าง, น.19.

อนามัย ทรัพย์สิน สิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายนั้นย่อมจะตกอยู่ในบังคับของกำหนดอายุความตาม มาตรา 448⁶¹ ซึ่งอายุความการเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 448 นี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

3.1.11.1 อายุความสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในมูลละเมิดซึ่งไม่เป็นความผิดอาญา มาตรา 448 วรรคแรก

การนับอายุความ ตามหลักทั่วไปเมื่อความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ทำละเมิดจะต้องชดใช้ ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายทันที สิทธิเรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจึงเริ่มมาตั้งแต่วันที่แรกที่ทำละเมิดเป็นต้นไปตามมาตรา 193/12 แล้ว⁶² ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการเริ่มนับอายุ ความสำหรับการบังคับสิทธิเรียกร้องทั่ว ๆ ไป แต่ในการเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิด มาตรา 448 ได้มาบัญญัติไว้ต่างหากในลักษณะละเมิดแล้ว การนับอายุความจึงต้องเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นต้นไป หรือนับแต่ วันที่ทำละเมิดแล้วแต่กรณี⁶³

สำหรับการเรียกค่าเสียหายโดยมีแต่การฟ้องร้องทางแพ่ง จะต้องตกอยู่ในบังคับของ อายุความตามมาตรา 448 วรรคแรก ซึ่งมี 2 ระยะเวลาคือ

- 1.) ระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันรู้
- 2.) ระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด

1.) สำหรับอายุความ 1 ปี นับแต่วันรู้ นั้น หมายถึง ผู้เสียหายต้องรู้ถึงการทำละเมิด และรู้ตัวผู้จะพึงชดใช้ค่าสินไหมทดแทน โดยอายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ครบทั้งสอง อย่าง ดังนั้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการทำละเมิดย่อมถือว่ารู้ถึงการละเมิดนับแต่วันที่ตนได้รับความเสียหาย แต่ยังมีอายุความ 1 ปี ไม่ได้จนกว่าจะรู้ตัวบุคคลที่จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย⁶⁴

ทั้งนี้ วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดนั้น การละเมิดดังกล่าว หมายถึง วันที่มีการ ละเมิดเกิดขึ้นโดยครบถ้วนทุกองค์ประกอบของหลักในเรื่องละเมิด กล่าวคือ เพียงแต่มีการกระทำ โดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่ยังไม่เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย กรณีดังกล่าวยังไม่เป็นการละเมิด

⁶¹ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 54, น.295.

⁶² เฟิงอ้าง, น.305.

⁶³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 534/2536

⁶⁴ พจนี ปุชปาคม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525), น.707.

ฉะนั้น อายุความจะเริ่มนับแต่วันที่การกระทำของจำเลยเกิดผลทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายเป็นต้นไป⁶⁵ กล่าวคือ อายุความละเมิดเริ่มนับตั้งแต่วันที่เกิดความเสียหายขึ้นแก่โจทก์⁶⁶ มิใช่ นับแต่วันที่จำเลยกระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

นอกจากนี้ อายุความ 1 ปี นับแต่รู้ถึงการละเมิด ก็ยังหมายความว่า อายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ข้อเท็จจริงที่เป็นการกระทำซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิทธิของตน โดยไม่จำเป็นต้องรู้ว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดหรือเป็นการละเมิดมาตราใด⁶⁷ กล่าวคือ อายุความจะเริ่มนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุการณ์ของการกระทำละเมิดนั้น

ดังนั้น เมื่อนำอายุความตามมาตรา 448 มาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมก็จะหมายความว่า อายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิด ซึ่งการละเมิดก็หมายถึง วันที่มีการละเมิดเกิดขึ้นโดยครบถ้วนทุกองค์ประกอบของหลักตามมาตรา 96 ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งการก่อให้เกิดมลพิษหรือการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายด้วย กล่าวคือ มลพิษหรือสารพิษดังกล่าวจะต้องเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัยด้วย ดังนั้น หากผู้เสียหายรู้ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุการณ์ของการก่อให้เกิดมลพิษแล้ว เมื่อผู้เสียหายได้รับสารพิษหรือมลพิษเข้าสู่ร่างกายเมื่อใด ย่อมถือว่ามีกรกระทำผิดตามมาตรา 96 ครบองค์ประกอบแล้ว ฉะนั้น อายุความนับแต่รู้จึงต้องเริ่มนับแต่วันดังกล่าวเป็นต้นไป

ในเรื่องนี้เมื่อมาพิจารณาในแง่ของคดีสิ่งแวดล้อมแล้วก็จะพบปัญหาว่าการที่อายุความเริ่มนับแต่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดนั้น หากนำมาใช้ในคดีละเมิดทั่วไปย่อมถือว่าเป็นธรรม เพราะการที่อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่การกระทำละเมิดครบองค์ประกอบความผิด ในคดีละเมิดทั่วไปผู้เสียหายย่อมจะรู้ว่าตนได้รับความเสียหายในวันเดียวกันกับที่เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตนนั่นเอง เช่น กรณีประมาทขับรถชนผู้เสียหาย ผู้เสียหายย่อมทราบว่าตนได้รับความเสียหายในวันเดียวกันกับวันที่เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตนนั่นเอง เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลในคดีละเมิดทั่วไปย่อมปรากฏอาการทางกายภาพออกมาได้ค่อนข้างแน่นอนชัดเจนในทันที การรู้ถึง

⁶⁵ไพจิตร บุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551), น.233.

⁶⁶ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เิงอรรถที่ 54, น.305.

⁶⁷สุขุม ศุภนิตย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2550), น.268.

ความเสียหายและรู้ตัวบุคคลผู้ที่ต้องรับผิดชอบจึงมิใช่ปัญหา แต่ในคดีสิ่งแวดล้อม หากการละเมิดเป็นกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยมลพิษหรือสารพิษออกนอกโรงงาน แล้วสารพิษดังกล่าวได้สะสมอยู่ในร่างกายของผู้เสียหาย กรณีนี้ย่อมถือว่ามีผลกระทบทำให้ละเมิดครบองค์ประกอบความผิดแล้ว ทั้งยังได้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้เสียหายแล้วด้วย ซึ่งเมื่ออายุความเริ่มนับแต่วันที่รู้ถึงการละเมิด หรือรู้ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุการณของการกระทำละเมิด โดยไม่จำเป็นต้องทราบว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำละเมิด อายุความในกรณีนี้จึงเริ่มนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ว่าโรงงานดังกล่าวมีการปล่อยสารพิษออกสู่ภายนอก ถึงแม้ว่าตัวผู้เสียหายจะไม่ทราบว่าตนเองได้รับความเสียหายเกิดขึ้นแก่ตนแล้วก็ตาม แต่อายุความก็ได้เริ่มนับไปนานแล้ว ดังนั้น หากผู้เสียหายเพิ่งจะมาทราบว่าตนเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดดังกล่าวเมื่อมีอาการเจ็บป่วยที่เพิ่งจะปรากฏขึ้นมาในภายหลังจากเวลานั้นหลายปีแล้ว คดีของผู้เสียหายดังกล่าวก็ได้ขาดอายุความไปเสียแล้ว ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าในเรื่องของการเริ่มนับอายุความตามกฎหมายละเมิดทั่วไป เมื่อนำมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นแก่ผู้เสียหายได้ เนื่องจากลักษณะของความเสียหายที่สะสมซ่อนเร้นซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการปรากฏอาการออกมา การรู้ถึงความเสียหายย่อมไม่สามารถที่จะรู้ได้ในทันทีที่เกิดการละเมิดขึ้น จึงถือเป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่งในเรื่องของอายุความ ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์รายละเอียดเพิ่มเติมในบทต่อไป

นอกจากนี้ แม้ผู้เสียหายจะรู้ถึงการกระทำละเมิดแล้ว ผู้เสียหายยังต้องรู้ตัวผู้ฟ้องต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย อายุความจึงจะเริ่มนับ โดยในกรณีที่มีผู้ทำละเมิดหลายคนที่ต้องรับผิดชอบ ตัวการ นายจ้างหรือผู้ขนส่ง ผู้ผลิต ผู้ครอบครองทรัพย์สิน หรือวัตถุอันตราย เป็นต้น ถ้าผู้เสียหายรู้ตัวผู้ที่ต้องรับผิดชอบเพียงคนเดียวคนหนึ่ง การนับอายุความก็จะแยกนับเป็นคน ๆ ไป แต่ถ้าผู้เสียหายรู้ตัวผู้ที่ต้องรับผิดชอบแล้วทุกคน อายุความก็จะเริ่มนับพร้อมกัน⁶⁸

สำหรับในเรื่องการรู้ตัวผู้ฟ้องต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน เมื่อมาพิจารณาในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมแล้วก็จะพบว่าปัญหาเช่นกัน กล่าวคือ ในกรณีที่มีผู้กระทำละเมิดคนเดียวซึ่งเป็นหนึ่งในโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งที่ตั้งอยู่ติด ๆ กัน ในบริเวณที่เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ การที่ผู้เสียหายจะทราบว่าโรงงานแห่งใดเป็นผู้ก่อให้เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษย่อมจะเป็นไปได้ยาก และหากโรงงานที่อยู่ติด ๆ กันเหล่านั้นเป็นโรงงานอุตสาหกรรมประเภทเดียวกัน สารเคมีหรือสารพิษที่ใช้ย่อมจะเป็นชนิดเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน การที่ผู้เสียหายจะจำกัดขอบเขตที่มาให้ชัดเจนลงไปว่าแหล่งกำเนิดมลพิษใดเป็นผู้ก่อให้เกิดการรั่วไหลหรือ

⁶⁸ เฟิงอ๋าง.

แพร่กระจายของมลพิษย่อมจะกระทำได้อย่างยากเช่นกัน และนอกจากนี้หากการก่อให้เกิดความเสียหายอันเกิดจากมลพิษนั้น มีผู้ร่วมก่อความเสียหายหลายคน จากหลายแหล่งกำเนิดมลพิษ การที่ผู้เสียหายจะรู้ตัวผู้ที่พึงต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนว่ามีผู้ใดบ้าง ย่อมถือเป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่งด้วย เพราะในกรณีที่มีผู้กระทำละเมิดหลายคน อายุความย่อมจะเริ่มนับเป็นคน ๆ ไป นับแต่ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนในแต่ละคน

2.) สำหรับอายุความระยะหลัง 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด เป็นไปตามหลักทั่วไปในเรื่องอายุความ คือนับแต่วันทำละเมิดตามมาตรา 193/12 ผู้เสียหายจะรู้หรือไม่รู้ถึงการกระทำละเมิดและจะรู้ตัวผู้ทำละเมิดหรือไม่ หากฟ้องคดีเกิน 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด คดีย่อมขาดอายุความ⁶⁹ ดังนั้น แม้ผู้เสียหายจะเพิ่งรู้ตัวผู้ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนในวันสุดท้ายที่ครบกำหนด 10 ปี ก็ต้องฟ้องคดีในวันนั้น เพราะอายุความจะไม่ยืดออกไปอีกแล้ว⁷⁰ เนื่องจากอายุความ 10 ปี นับแต่วันทำละเมิดนี้ เป็นอายุความที่จำกัดตัดสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายโดยสิ้นเชิง⁷¹

นอกจากนี้กำหนดอายุความ 10 ปี นับแต่วันทำละเมิดนั้น บทบัญญัติดังกล่าว กำหนดให้นับอายุความ 10 ปี นับจากวันทำละเมิด ซึ่งวันทำละเมิดนี้ย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ได้กระทำหรืองดเว้นการกระทำอันเป็นมูลเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้น ส่วนผลของการทำละเมิดจะเกิดขึ้นเมื่อใด ย่อมเป็นอีกเรื่องหนึ่ง วันทำละเมิดกับวันที่ผลของการทำละเมิดเกิดขึ้นจึงต่างกัน⁷² กล่าวคือ อายุความ 10 ปีนี้ย่อมนับจากวันที่มีการกระทำละเมิดเป็นต้นไป หากพ้นกำหนด 10 ปี นับแต่วันดังกล่าว สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายย่อมขาดอายุความไป

ในเรื่องอายุความ 10 ปี นับแต่วันทำละเมิดนี้ ก็เป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่งเมื่อนำมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบุคคลในคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะที่แตกต่าง สลับซับซ้อนกว่าความเสียหายในคดีละเมิดทั่วไป หากเป็นคดีละเมิดทั่ว ๆ ไป อายุความระยะหลัง 10 ปี นับแต่วันทำละเมิดนี้ย่อมถือว่ามีความเป็นธรรมดาแก่คู่กรณีแล้ว เนื่องจากในคดีละเมิดทั่ว ๆ ไป ผู้เสียหายย่อมสามารถจะรู้ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ในช่วงระยะเวลาที่เกิดการละเมิดขึ้น

⁶⁹ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 54*, น.313.

⁷⁰ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดและความรับผิดทางละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2551), น.224.

⁷¹ สุขุม ศุภนิตย, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 67*, น.267.

⁷² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6024/2550

จึงยอมสามารถที่จะใช้สิทธิฟ้องร้องคดีภายในกำหนดระยะเวลา 10 ปีนับแต่วันทำละเมิดได้ แต่เมื่อมาพิจารณาในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมแล้วจะพบว่ามีปัญหา เพราะในกรณีที่เป็นความเสียหายจากสารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้เสียหายนับตั้งแต่มีการทำละเมิดเป็นต้นมา โดยสารพิษนี้ค่อย ๆ สะสมอยู่ในร่างกายของผู้เสียหายเรื่อยมาแต่ยังไม่ปรากฏอาการเจ็บป่วย ออกมาภายนอก ผู้เสียหายจึงยังไม่ทราบว่าตนเองได้รับความเสียหายจากการทำละเมิดดังกล่าว แล้ว จึงยังมีได้ใช้สิทธิฟ้องคดี แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกายนี้เพิ่งจะแสดงอาการเจ็บป่วย ขึ้นมาภายหลังจากการทำละเมิดผ่านพ้นไป 10 ปีแล้ว จากการตรวจพบของแพทย์ ในกรณีเช่นนี้ หากตีความว่านับแต่มีสารพิษสะสมอยู่ในร่างกายถือได้ว่ามีความเสียหายจากการทำละเมิดเกิดขึ้นแล้ว ย่อมถือว่ามีความผิดที่มีความเสียหายจากการทำละเมิดเกิดขึ้นครบถ้วนตาม องค์ประกอบความผิดฐานละเมิดแล้ว และระยะเวลาได้ผ่านพ้นไป 10 ปีนับแต่วันดังกล่าวด้วยแล้ว ย่อมถือว่าคดีของผู้เสียหายนี้ได้ขาดอายุความไปแล้ว ซึ่งจะเห็นได้ว่ากำหนดอายุความ 10 ปี ดังกล่าวไม่สามารถที่จะช่วยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้ จึงเป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่งในเรื่องอายุความ ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ในเรื่องดังกล่าวเพิ่มเติมใน บทต่อไป

การนับอายุความตามมาตรา 448 นี้ ถือเอาวันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัว ผู้ต้องชดเชยค่าเสียหายใหม่แทน หรือวันทำละเมิดแล้วแต่กรณีมาเป็นหลักในการเริ่มนับอายุความ แต่มีได้ ถือเอาวันที่ผู้เสียหายได้เสียค่าใช้จ่ายในการเยียวยาความเสียหายที่ตนได้รับมาเป็นวันที่เริ่มนับ อายุความ ดังนั้น เมื่ออายุความเริ่มนับแล้ว ผู้เสียหายจึงต้องรีบฟ้องคดีเสียภายในกำหนดอายุ ความนั้น ผู้เสียหายจะมาอ้างเหตุที่ตนยังไม่ทราบว่าค่ารักษาพยาบาลมีจำนวนที่แน่นอนเท่าใด เพราะการรักษาพยาบาลยังไม่ยุติหาได้ไม่ เนื่องจากเป็นเรื่องของผู้เสียหายเองที่จะชวนชวย กะคำนวณในการเรียกร้องค่าเสียหายที่ตนได้รับเอาเอง⁷³

ทั้งนี้ สำหรับในส่วนของการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิดนั้น หากผู้เสียหายได้ฟ้องคดีเรียกค่าเสียหาย เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลา 1 ปีนับแต่วันเกิดการละเมิดแล้ว เมื่อผู้ทำละเมิดได้ให้การต่อสู้ว่าคดีของโจทก์ขาดอายุความ ภาระการพิสูจน์ย่อมตกแก่โจทก์หรือ ฝ่ายผู้เสียหายที่จะต้องนำสืบให้ได้ว่า คดีของตนยังไม่ขาดอายุความ หากโจทก์ไม่นำสืบ หรือนำสืบ

⁷³ไพจิตร ปุญญพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 65, น.238.

ไม่ได้ ก็ต้องถือว่าคดีของโจทก์ขาดอายุความแล้ว ศาลจึงต้องยกฟ้องคดีไป⁷⁴ และนอกจากนี้ ในคดีที่มีผู้กระทำละเมิดหลายคน หรือมีผู้ที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบหลายคน แม้ว่าผู้เสียหายจะได้ยื่นฟ้องคดีภายในกำหนดอายุความ 1 ปีสำหรับจำเลยหรือผู้กระทำละเมิดคนหนึ่งแล้วก็ตาม แต่เมื่อโจทก์หรือผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้อง ขอให้ศาลหมายเรียกจำเลยร่วมหรือผู้กระทำละเมิดคนอื่นเข้ามาในคดีในฐานะเป็นจำเลย เท่ากับโจทก์ฟ้องจำเลยร่วมในวันยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้องนั่นเอง เมื่อโจทก์ยื่นคำร้องขอให้ศาลหมายเรียกจำเลยร่วมเข้ามาในคดีพ้น 1 ปีนับแต่วันที่โจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน เมื่อจำเลยร่วมยกอายุความขึ้นต่อสู้ สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายของโจทก์ที่เกี่ยวกับจำเลยร่วมย่อมขาดอายุความ⁷⁵ เพราะการฟ้องคดีของผู้เสียหายหรือเจ้าหน้าที่ยอมทำให้อายุความสะดุดหยุดลงแต่เฉพาะตัวผู้ทำละเมิดหรือลูกหนี้คนนั้นเท่านั้น จะไม่มีผลไปถึงผู้กระทำละเมิดคนอื่น ๆ ด้วย

นอกจากนี้ สำหรับกรณีของความรับผิดที่ความเสียหายเกิดต่อทรัพย์สินของประชาชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 97 ที่กำหนดให้ต้องรับผิดในความเสียหาย หรือสูญหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินของประชาชนซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐ ทั้งนี้ ผู้เสียหายซึ่งจะมีอำนาจฟ้องร้องคดีตามความหมายของมาตรานี้คือ หน่วยงานของรัฐ ซึ่งได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม ฯลฯ ที่เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลหรือบำรุงรักษาทรัพย์สินของประชาชน หรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่สูญหาย ถูกทำลาย หรือเสียหายนั้น ๆ เช่น กรมป่าไม้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าไม้ ย่อมถือเป็นผู้เสียหายในกรณีที่มีผู้บุกรุกทำลายป่าไม้ เป็นต้น

เนื่องจากผู้เสียหาย คือ หน่วยงานของรัฐย่อมจะเป็นนิติบุคคล จึงต้องพิจารณาถึงผู้ที่มีสิทธิทำแทนหน่วยงานของรัฐนั้น ๆ ว่าคือบุคคลใด ทั้งนี้ หากอายุความเริ่มนับแต่เมื่อรู้ จะต้องเริ่มต้นนับแต่เมื่อบุคคลที่เป็นผู้มีอำนาจฟ้องร้องคดีแทนหน่วยงานนั้น ๆ ได้รู้⁷⁶ อายุความจึงเริ่มต้นนับแต่นั้นเป็นต้นไป ตัวอย่างเช่น กรณีกรมในรัฐบาลเป็นผู้เสียหาย อายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่อธิบดีซึ่งเป็นผู้แทนของกรมนั้นรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ทั้งนี้ การรู้

⁷⁴ ประเสริฐ เสียงสุทธีวงศ์, กำหนดอายุความในคดีแพ่ง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2549), น.14.

⁷⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2185/2517

⁷⁶ สุขุม ศุภนิตย์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 67, น.268.

ดังกล่าวจะต้องเป็นการได้รับทราบหรือรับรายงานมาอย่างเป็นทางการว่าจำเลยต้องรับผิดชอบ หรือได้รับทราบเรื่องราวและความคิดเห็นที่เจ้าหน้าที่เบื้องต้นเสนอมาแล้ว หรือได้รับทราบจากสำนักงานการสอบสวนและความคิดเห็นของคณะกรรมการสอบสวน⁷⁷ จะถือเอาการที่รู้มาเป็นการส่วนตัวมาเป็นวันเริ่มนับอายุความไม่ได้ และจะถือเอาการที่ข้าราชการคนใดคนหนึ่งในกรมรู้ มาเป็นวันเริ่มนับอายุความมิได้เช่นกัน⁷⁸ นอกจากนี้ ในกรณีที่ร้องอธิบดีสั่งการแทนอธิบดี ย่อมถือว่าอธิบดีผู้ทำละเมิดในวันที่ร้องอธิบดีรับรองการสอบสวนจากคณะกรรมการสอบสวนแล้ว มิใช่ถือเอาวันที่มีผู้เสนอความเห็นแก่อธิบดีตามรายงานนั้นอีกชั้นหนึ่ง⁷⁹ ทั้งนี้ เมื่อผู้แทนของกรมได้รู้เรื่องแล้ว แม้จะมีการสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมก็ไม่ทำให้อายุความหยุดนับแต่อย่างใด⁸⁰ และการรู้เรื่องดังกล่าวย่อมหมายความว่ารู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน มิได้หมายรวมถึงจะต้องรู้จำนวนค่าเสียหายที่ผู้ละเมิดจะพึงต้องชดใช้ด้วย

สำหรับความรับผิดในกรณีผู้เสียหายเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นนิติบุคคลนี้ ในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อม หากเป็นเรื่องของความเสียหายที่สะสมโดยต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะปรากฏอาการออกมา เมื่อเป็นกรณีของสิ่งที่มีชีวิตที่ได้รับสารพิษสะสม เช่น สัตว์หรือพืช แม้จะต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนานกว่าความเสียหายจะปรากฏออกมา แต่หากอายุความเริ่มนับแต่เมื่อผู้เสียหายได้รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแล้ว ในเมื่อกรณีนี้ผู้เสียหายคือ หน่วยงานของรัฐ แม้ว่าความเสียหายกว่าจะปรากฏออกมาอาจต้องอาศัยระยะเวลากว่า 5-10 ปี แต่อายุความย่อมจะเริ่มนับต่อเมื่อผู้แทนของนิติบุคคลนั้นได้รู้แล้วเป็นต้นไป กรณีจึงไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด สำหรับในกรณีดังกล่าวนี้จะ เป็นปัญหา ถ้าหากข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงเป็นว่านับตั้งแต่วันที่ทำละเมิดไปกว่า 20-30 ปี ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งมีชีวิต เช่น สัตว์หรือพืช เพิ่งจะปรากฏออกมา กรณีย่อมจะเลยกำหนดระยะเวลาชั้นสูงของอายุความที่กำหนดไว้ ซึ่งไม่ว่าผู้เสียหายจะรู้หรือไม่รู้ก็จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องนั้นภายในระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ทำละเมิด ในกรณีดังกล่าวนี้จึงถือว่าเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งในเรื่องของอายุความ

นอกจากนี้ สำหรับการเริ่มนับอายุความในกรณีที่ เป็น “การละเมิดต่อเนื่องกัน” หากข้อเท็จจริงเป็นการละเมิดที่เริ่มขึ้นและกระทำต่อเรื่อยมาจนกระทั่งโจทก์นำคดีมาฟ้องร้อง

⁷⁷ไพจิตร ปุญญพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 65, น.236-237.

⁷⁸คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2340/2533 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 755/2550

⁷⁹สุชม ศุภนิตย, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 67, น.271.

⁸⁰คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3308/2525

ถ้าโจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตั้งแต่วันที่จำเลยลงมือกระทำการ อันเป็นการละเมิด แต่โจทก์มิได้นำคดีมาฟ้องร้องปล่อยให้มีการละเมิดต่อเนื่องมาจนในที่สุดจึงได้นำคดีมาสู่ศาล ซึ่งในส่วนของอายุความว่ากรณีจะเริ่มต้นนับอย่างไร ในเรื่องนี้มีความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง

แนวทางที่หนึ่ง เห็นว่า เนื่องจากกรณีเป็นการละเมิดที่ยังคงมีอยู่ตลอดมาจนกระทั่ง โจทก์ฟ้องคดีต่อศาล ดังนั้น ในส่วนของอายุความฟ้องเรียกค่าเสียหาย โจทก์ย่อมจะสามารถเรียกค่าเสียหายได้ภายในกำหนด 1 ปี ย้อนหลังจากวันฟ้องคดีขึ้นไป ทั้งนี้ เพราะก่อนหน้านั้นอายุความได้เริ่มต้นนับมาตลอดแล้วตั้งแต่โจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่เนื่องจากการละเมิดยังคงเป็นละเมิดอยู่ตลอดมาจนกระทั่งโจทก์นำคดีมาฟ้องเรียกร้องค่าเสียหาย เมื่อจำเลยยกเรื่องอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายของโจทก์จึงมีอยู่เฉพาะ 1 ปี นับย้อนหลังขึ้นไปจากวันฟ้องเท่านั้น⁸¹ ดังนั้น สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในส่วนที่พ้น 1 ปี ย่อมจะขาดอายุความ⁸² ทั้งนี้ ในกรณีละเมิดต่อเนื่อง หากข้อเท็จจริงเป็นเรื่องที่จำเลยแย่งทำนาของโจทก์ การละเมิดย่อมเกิดขึ้นทุก ๆ วันที่จำเลยยังคงครอบครองนาของโจทก์ก็อยู่ในส่วนอายุความจะต้องแยกในส่วนของการเรียกทรัพย์สินคืน เนื่องจากการใช้สิทธิติดตามเอาคืนจึงไม่มีกำหนดอายุความในส่วนนี้ และสำหรับในส่วนการเรียกร้องเอาค่าเสียหาย สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายส่วนที่เกิน 1 ปีก่อนวันฟ้องย่อมจะขาดอายุความ ส่วนค่าเสียหายหลังจากนั้นยังไม่ขาดอายุความ⁸³ กล่าวคือ ละเมิดต่อเนื่องไปก็ปีก็ตาม ปีสุดท้ายไม่ขาดอายุความ⁸⁴ ฉะนั้น ในกรณีของการละเมิดต่อเนื่องกัน หากเป็นการละเมิดต่อเนื่องมาจนถึงวันฟ้อง แนวทางที่หนึ่งเห็นว่าสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายย่อมจะมีอยู่เฉพาะ 1 ปี นับจากวันฟ้องย้อนขึ้นไปเท่านั้น

ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1273/2500 วินิจฉัยว่า โจทก์เรียกค่าเสียหายได้ภายในระยะเวลา 1 ปี นับถึงวันฟ้องเท่านั้น ระยะเวลาที่เกิน 1 ปี ถือว่าขาดอายุความ

⁸¹ สุขุม ศุภนิติย์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่* 67, น.282-283.

⁸² ศักดิ์ สนองชาติ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่* 70, น.225.

⁸³ ไพจิตร ปุญญพันธุ์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่* 65, น.239.

⁸⁴ เพิ่ง เพิ่งนิติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด พระราชบัญญัติความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพมหานคร: หจก.จิวรัชการพิมพ์, 2552), น.469.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1277/2527 วินิจฉัยว่า เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยบุกรุกอยู่ในที่พิพาทต่อเนื่องตลอดมา คดีโจทก์จึงไม่ขาดอายุความที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายย้อนหลังไป 1 ปีนับแต่วันฟ้อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4025/2545 วินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องว่า การที่จำเลยไม่ยอมขนย้ายทรัพย์สินออกไปจากที่ดินและแผ้วถางของโจทก์เป็นเหตุให้โจทก์ได้รับความเสียหายเพราะไม่สามารถเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของโจทก์ได้ ขอให้จำเลยชำระค่าเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่ง ดังนั้นเมื่อครบกำหนดเวลาที่จำเลยจะต้องขนย้ายทรัพย์สินออกไปจากที่ดินและแผ้วถางที่เช่าของโจทก์ในวันที่ 26 เมษายน 2532 และวันที่ 9 ตุลาคม 2533 แต่จำเลยเพิกเฉยอันถือได้ว่าจำเลยได้กระทำละเมิดต่อโจทก์นับแต่วันดังกล่าว โจทก์จึงมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในมูลละเมิดจากจำเลยตลอดมา อีกทั้งโจทก์ก็ทราบจำเลยเป็นผู้กระทำละเมิด เมื่อโจทก์ฟ้องคดีเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2540 จึงต้องถือว่าค่าเสียหายเกี่ยวกับที่ดินและแผ้วถางที่เกิดก่อนวันที่ 24 เมษายน 2539 เกิน 1 ปีแล้วเป็นอันขาดอายุความ

แต่ถ้าในกรณีที่ผู้เสียหายไม่รู้เรื่องการละเมิดและไม่รู้ตัวผู้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน กรณีย่อมจะต้องนำอายุความชั้นสูง 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด ซึ่งเป็นอายุความชั้นสูงที่ตัดสิทธิโจทก์มาใช้กับกรณีละเมิดต่อเนื่องเหมือนในกรณีละเมิดทั่วไป กล่าวคือ อายุความชั้นสูง 10 ปี จะเริ่มต้นนับแต่วันที่มีการกระทำครบองค์ประกอบความผิดฐานละเมิดแต่แรก แต่เนื่องจากว่ากรณีเป็นเรื่องการละเมิดต่อเนื่อง เมื่อยังคงมีการละเมิดต่อมาอีกหลังจาก 10 ปีนับแต่วันทำละเมิดแรกผ่านไป สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายฐานละเมิดของโจทก์จึงยังคงเกิดขึ้นได้อีกเป็นคำรบที่สอง และการเริ่มนับอายุความก็ควรจะนับอย่างปกตินับแต่วันทำละเมิดนั้นต่อไปเช่นกัน⁸⁵

ตั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2628/2539 วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 3 ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองสวัสดิการของโจทก์ตั้งแต่วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2519 ถึงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2519 แต่โจทก์ฟ้องจำเลยที่ 3 เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2528 แม้จะฟังว่าโจทก์ฟ้องคดีภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่โจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะฟ้องต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ตาม แต่เมื่อนับถึงวันที่จำเลยที่ 3 ทำละเมิดก็ต้องหมายถึงว่าในขณะที่จำเลยที่ 3 ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหัวหน้ากองสวัสดิการของโจทก์นั่นเอง ดังนั้นการทำละเมิดของจำเลยที่ 3 ต่อโจทก์ช่วงตั้งแต่วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2519 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2519 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนฟ้อง 10 ปี ฟ้องของโจทก์ย่อมขาดอายุความตาม

⁸⁵ สุขุม ศุภนิติย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 67, น.285.

มาตรา 448 วรรคหนึ่ง โจทก์คงฟ้องจำเลยที่ 3 ได้เฉพาะการทำละเมิดในช่วงระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2519 ถึงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2519 ซึ่งเมื่อนับถึงวันฟ้องแล้วยังไม่เกิน 10 ปี เท่านั้น

แนวทางที่สอง เห็นว่า ในกรณีของการกระทำละเมิดที่ต่อเนื่องกันตลอดเวลา เช่น การบุกรุกเข้าไปอยู่อาศัยในที่ดินของผู้เสียหาย ความผิดต่อเนื่องกันนับแต่วันเข้าไปตลอดมา จนกว่าจะออกไป ในกรณีนี้ กำหนดอายุความยังไม่เริ่มต้นนับ เนื่องจากยังคงมีการกระทำละเมิดอยู่ต่อเนื่องตลอดเวลา ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1360/2521 ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยว่า จำเลยบุกรุกเจาะกำแพงทำประตูเข้าครอบครองห้องที่โจทก์เช่าและครอบครองตลอดมาจนถึงวันฟ้อง การบุกรุกเป็นละเมิดต่อโจทก์ตลอดมาเป็นเวลากว่า 1 ปี แต่ครอบครองตลอดมาจนถึงวันฟ้อง ย่อมไม่ขาดอายุความฟ้องขับไล่และเรียกค่าเสียหาย ดังนั้น ในเรื่องบุกรุกและครอบครองตลอดมา ในส่วนของค่าเสียหายวันที่เกินกว่า 1 ปี ย่อมไม่ขาดอายุความด้วย⁸⁶ ทั้งนี้ เมื่อในเรื่องละเมิดต่อเนื่องกรณีถือว่าอายุความยังไม่เริ่มต้นนับหนึ่ง ในส่วนของค่าเสียหายจึงย่อมสามารถจะเรียกค่าเสียหายย้อนหลังขึ้นไปได้ทั้งหมด เนื่องจากอายุความยังไม่เริ่มต้นนับ ไม่ใช่จะเรียกค่าเสียหายได้เพียง 1 ปี นับจากวันฟ้องย้อนขึ้นไปเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6933/2540 วินิจฉัยว่า แม้จะฟังได้ความว่าจำเลยทำการตอกหรือหล่อเสาเข็มแล้วเสร็จ แต่งานก่อสร้างอาคารชุดพิพาทก็ยังคงต้องดำเนินการต่อเนื่องไปจนเสร็จบริบูรณ์ จะถือเองงานช่วงใดช่วงหนึ่งที่จำเลยก่อสร้างเสร็จเป็นวันเริ่มนับอายุความฟ้องร้องหาได้ไม่ ดังนั้น ตราบไธที่จำเลยยังกระทำการก่อสร้างต่อไปซึ่งเป็นเหตุให้อาคารโจทก์ได้รับความเสียหาย ย่อมถือได้ว่า จำเลยที่ 2 ถึงที่ 4 กระทำละเมิดต่อโจทก์ติดต่อกันตลอดมาอยู่ตราบนั้น โจทก์มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากจำเลย เพราะการกระทำนั้นได้ นับแต่วันที่จำเลยก่อสร้างอาคารชุดพิพาทเสร็จเมื่อเดือนมีนาคม 2535 อันถือได้ว่าโจทก์รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนคือจำเลยตั้งแต่วันที่ดังกล่าว โจทก์ฟ้องคดีนี้เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2535 ยังไม่เกิน 1 ปี คดีโจทก์ไม่ขาดอายุความ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 448 วรรคแรก

ในเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวทางที่สอง เนื่องจากเมื่อกรณีเป็นการกระทำละเมิดต่อเนื่องย่อมถือว่าการกระทำละเมิดดังกล่าวยังคงมีอยู่ต่อเนื่องตลอดมาจนถึงวันฟ้องและเมื่อการกระทำละเมิดนั้นยังมีได้สิ้นสุดลง กำหนดอายุความจึงยังไม่ควรเริ่มต้นนับ เพราะถือว่าการกระทำดังกล่าวทั้งหมดเป็นการกระทำเดียวกัน ในส่วนของค่าเสียหายจึงย่อมสามารถจะเรียกค่าเสียหายย้อนหลังขึ้นไปได้ทั้งหมด

⁸⁶ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 54, น.312-313.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าในกรณีละเมิดต่อเนื่อง คำพิพากษาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของคดีบุกรุกและยังคงครอบครองที่พิพาทต่อเนื่องตลอดมาจนถึงวันฟ้อง ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาเทียบกับคดีสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การละเมิดอันเกิดจากมลพิษ หากกรณีเป็นการละเมิดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้เสียหายต่อเนื่องตลอดมาจนถึงวันฟ้อง โดยที่ผู้ก่อมลพิษได้ปล่อยสารพิษออกมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสารพิษดังกล่าวได้สะสมเข้าสู่ร่างกายของผู้เสียหายเรื่อยมา กรณีย่อมถือเป็นการละเมิดต่อเนื่องเช่นกัน เพราะยังคงมีการกระทำละเมิดอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดมา แต่ด้วยการกระทำละเมิดที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดมาจนถึงวันฟ้องนั้นยังมิได้สิ้นสุดลง กำหนดอายุความจึงยังไม่เริ่มนับ ดังนั้น ผู้เสียหายจึงย่อมจะสามารถเรียกค่าเสียหายนับย้อนหลังจากวันฟ้องขึ้นไปได้ทั้งหมด

ทั้งนี้ สำหรับในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อม กรณีย่อมจะต้องพิจารณาว่าจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น การกระทำละเมิดต่อเนื่องดังกล่าวยังคงมีอยู่เรื่อยมาจนถึงวันฟ้องร้องคดีหรือไม่ เนื่องจากกรณีอาจเป็นไปได้ว่า แม้จะมีการกระทำละเมิดต่อเนื่องมาตลอดตั้งแต่โรงงานที่เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษดำเนินกิจการ โดยมีการปล่อยสารพิษอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ต่อมาโรงงานได้ปิดกิจการลง กรณีย่อมถือว่าการกระทำละเมิดได้สิ้นสุดลงแล้ว ดังนั้น หากว่าผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องร้องนับแต่วันที่โรงงานปิดกิจการเกินกว่ากำหนดของอายุความแล้ว ย่อมถือว่าการกระทำดังกล่าวได้ขาดอายุความไปแล้ว และเช่นเดียวกัน ถ้าหากข้อเท็จจริงเปลี่ยนเป็นว่า โรงงานดังกล่าวมิได้ปิดกิจการลง แต่ยังคงดำเนินกิจการอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งถึงวันฟ้องร้องคดี โดยมีการกระทำละเมิดต่อเนื่องมาตลอด ซึ่งในส่วนนี้ ถ้าหากว่ามีผู้เสียหายบางรายซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งที่มีการกำเนิดมลพิษ ได้ย้ายถิ่นที่อยู่ไปอาศัยอยู่ที่อื่นหลังจากที่ได้รับความเสียหายไปแล้ว กรณีย่อมจะถือว่าการกระทำละเมิดต่อเนื่องดังกล่าวได้สิ้นสุดลงแล้วสำหรับผู้เสียหายรายนั้น การนับอายุความของผู้เสียหายรายนั้น จึงต้องนับแต่วันที่ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น ซึ่งหากนับถึงวันฟ้องแล้วเกินกว่ากำหนดอายุความ ย่อมจะถือว่าการกระทำละเมิดสำหรับผู้เสียหายรายนั้นได้ขาดอายุความไปแล้ว ส่วนอายุความสำหรับผู้เสียหายรายอื่น ๆ ซึ่งมีได้มีการย้ายถิ่นที่อยู่ไป ย่อมถือว่ายังไม่ขาดอายุความ เนื่องจากการกระทำละเมิดดังกล่าวยังคงมีอยู่เรื่อยมาจนถึงวันฟ้อง ทั้งนี้ เพราะในการนับอายุความกรณีย่อมจะต้องนับแยกระหว่างผู้เสียหายแต่ละคนกับจำเลยแยกกันไป

3.1.11.2 อายุความสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในมูลละเมิดซึ่งเป็นความผิดอาญาด้วย มาตรา 448 วรรคสอง

อายุความสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในมูลละเมิดซึ่งเป็นความผิดอาญา หมายความว่า การกระทำละเมิดอันเป็นมูลให้เรียกค่าเสียหายในทางแพ่งนั้นเป็นการกระทำความผิดทางอาญา อยู่ด้วย อันเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ให้ใช้อายุความทางอาญาที่ยาวกว่าอายุความ 1 ปี ในวรรคแรกมาบังคับ⁸⁷ แต่เนื่องจากในเรื่องดังกล่าวได้มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติขึ้นภายหลัง ได้กำหนดเรื่องอายุความฟ้องคดีแพ่งเนื่องจากความผิดอาญาไว้ จึงต้อง บังคับตามความในมาตรา 51 ซึ่งบัญญัติว่า

“ถ้าไม่มีผู้ใดฟ้องทางอาญา สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องทางแพ่งเนื่องจากความผิดนั้น ย่อมระงับไปตามกำหนดเวลาดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเรื่องอายุความฟ้อง คดีอาญา แม้ถึงว่าผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริตในมาตรา 193/20 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะเป็นผู้ฟ้องหรือได้ฟ้องต่างหากจากคดีอาญาก็ตาม

ถ้าคดีอาญาใดได้ฟ้องต่อศาลและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลด้วยแล้ว แต่คดี ยังไม่เด็ดขาดอายุความซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิจะฟ้องคดีแพ่งย่อมระงับลงตามมาตรา 95 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ถ้าโจทก์ได้ฟ้องคดีอาญาและศาลพิพากษาลงโทษจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้วก่อนที่ได้ ฟ้องคดีแพ่งสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งย่อมมีตามกำหนดอายุความในมาตรา 193/32 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ถ้าโจทก์ฟ้องคดีอาญาและศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้ว ก่อนที่ได้ยื่นฟ้องคดีแพ่ง สิทธิของผู้เสียหายจะฟ้องคดีแพ่งย่อมมีอายุความตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์”

ทั้งนี้ การจะฟ้องคดีแพ่งโดยใช้อายุความทางอาญา โดยใช้บทบัญญัติมาตรา 51 ดังกล่าวจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังนี้

1.) โจทก์จะต้องบรรยายในคำฟ้องคดีแพ่งให้ปรากฏด้วยว่า จำเลยกระทำความผิดทางอาญา ต่อโจทก์ ถ้าโจทก์ไม่บรรยายในคำฟ้องก็จะยกเอาอายุความทางอาญามาใช้บังคับไม่ได้⁸⁸

⁸⁷ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 54, น.299.

⁸⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 717/2497

2.) บุคคลที่ถูกฟ้องเรียกค่าเสียหายนั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความผิด หรือร่วมกระทำความผิดทางอาญาอันเป็นมูลละเมิดเท่านั้น ส่วนบุคคลที่มีได้มีส่วนร่วมกระทำความผิดในทางอาญา แต่กฎหมายบัญญัติให้ต้องร่วมรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน เช่น นายจ้างร่วมรับผิดชอบถูกจ้างตามมาตรา 425 ตัวการร่วมรับผิดชอบกับตัวแทนตามมาตรา 427 บิดามารดาหรือผู้อนุบาลร่วมรับผิดชอบกับผู้ไร้ความสามารถตามมาตรา 429 เป็นต้น บุคคลเหล่านี้เพียงแต่ต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง เนื่องจากมูลที่อ้างให้บุคคลเหล่านี้ต้องรับผิดชอบเป็นมูลทางแพ่ง ไม่ใช่มูลทางอาญา จึงจะนำอายุความทางอาญามาใช้บังคับแก่ผู้จะต้องรับผิดชอบไม่ได้⁸⁹ จะต้องใช้อายุความตามมาตรา 448 วรรคแรกมาบังคับกับผู้ที่จะต้องรับผิดชอบเหล่านี้

นอกจากนี้ การที่จะนำมาตรา 51 มาใช้บังคับได้ หากยังไม่แน่ชัดว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดทางอาญาด้วยหรือไม่ ก็ให้นำอายุความทางอาญามาใช้บังคับไม่ได้⁹⁰

ผลของอายุความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 มีดังนี้

1.) ถ้าไม่มีผู้ใดฟ้องคดีอาญา สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องทางแพ่งต้องถือตามอายุความทางอาญา แม้ว่าผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริตจะไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมภายในอายุความ 6 เดือน ก่อนอายุความครบกำหนด อายุความก็ไม่ขยายออกไปให้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/20 ซึ่งถ้าหากเป็นในคดีแพ่งล้วน ๆ ผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริตจะได้รับประโยชน์จากการที่อายุความยืดออกไปให้ตามมาตรา 193/20 ที่ว่าหากอายุความฟ้องร้องคดีจะหมดลงภายใน 6 เดือน ก่อนการที่บุคคลเหล่านั้นจะพ้นจากภาวะดังกล่าว กฎหมายให้ขยายระยะเวลาแห่งอายุความนั้นออกไปได้อีก 1 ปี นับแต่วันที่บุคคลนั้นได้ถึงความสามารถเต็มภูมิ หรือนับแต่เวลาเมื่อได้มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลแล้วแต่กรณี

แต่สำหรับในส่วนของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 วรรคแรก ไม่ให้นำข้อยกเว้นที่ให้ยืดอายุความฟ้องคดีแพ่งดังกล่าวมาใช้กับผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริต โดยให้ใช้อายุความอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 และ มาตรา 96 มาเป็นตัวยึด แม้มูลคดีละเมิดทางแพ่งจะเกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์หรือ

⁸⁹ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 54, น.300.

⁹⁰ ไพจิตร บุญญพันธุ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 65, น.241.

บุคคลวิกลจริตซึ่งยังไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมก็ตาม ก็ให้รีบฟ้องคดีเสียก่อนจะครบกำหนดอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 และมาตรา 96 มิฉะนั้นคดีจะขาดอายุความ⁹¹

2.) ถ้าได้มีการฟ้องคดีอาญาต่อศาล และได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลด้วยแล้ว แต่คดียังไม่เด็ดขาด อายุความที่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีแพ่งย่อมสะดุดหยุดลง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 วรรคสอง ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการหรือโดยผู้เสียหายหรือเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าคดีอาญานั้นอยู่ระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา อายุความฟ้องคดีแพ่งย่อมสะดุดหยุดลง ซึ่งจะมีผลดังต่อไปนี้

(ก) ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งในระหว่างที่คดีอาญายังไม่เด็ดขาด ถ้าต่อมาคดีอาญานั้นศาลพิพากษายกฟ้องเสร็จเด็ดขาด คดีแพ่งที่ฟ้องไว้ก่อนนั้นย่อมไม่ใช่คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา อายุความย่อมไม่สะดุดหยุดลง สิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายทางแพ่งอยู่ในบังคับของอายุความตามมาตรา 448 วรรคแรก โดยไม่ได้รับผลจากคดีอาญาเพราะไม่ใช่มูลอันเป็นความผิดมีโทษ ต้องใช้อายุความทางแพ่ง ดังนั้น ถ้าหากผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกิน 1 ปี นับแต่วันผู้กระทำความผิด คดียอมขาดอายุความ ด้วยเหตุนี้ แม้ฟ้องคดีอาญาไว้แล้วโจทก์ก็ต้องรีบฟ้องคดีแพ่งเรื่องละเมิดก่อนครบกำหนด 1 ปี นับแต่วันรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด คดีแพ่งจะได้ไม่ขาดอายุความ⁹²

นอกจากนี้ การถอนฟ้องในคดีอาญามีผลเท่ากับไม่มีการฟ้องจึงไม่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงแต่ประการใด อีกประการหนึ่งที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องและทั้งผู้เสียหายก็มีได้ฟ้องคดีอาญา ย่อมแสดงว่ามูลที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายในทางแพ่งมิใช่มูลความผิดทางอาญา การฟ้องคดีแพ่งจึงต้องใช้อายุความ 1 ปี ตามมาตรา 448 วรรคแรก⁹³

(ข) ถ้าคดีอาญาศาลพิพากษายกฟ้องจำเลยเสร็จเด็ดขาดก่อนผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีมูลละเมิดในทางแพ่ง เนื่องจากการพิจารณาคดีอาญาเสร็จสิ้นไปแล้วก่อนยื่นฟ้องคดีแพ่ง กรณีนี้เมื่อมีการฟ้องในมูลละเมิดทางแพ่ง กรณีจึงไม่ตกอยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 448 วรรคสอง เพราะมิใช่คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาอีก และคดีอาญาที่ถูกยกฟ้องไปแล้วก็เลยไม่เป็นกรณีที่

⁹¹ สมพร พรหมหิตาธร, กฎหมายแพ่งว่าด้วยละเมิด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546), น.166-167.

⁹² ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 54, น.301.

⁹³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 438-439/2512

มีมูลค่าความผิดอันมีโทษตามกฎหมายลักษณะอาญาด้วย⁹⁴ อายุความจึงไม่สะดุดหยุดลง ถือว่าเป็นคดีแพ่งทั่วไป สิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายทางแพ่งย่อมจะอยู่ในบังคับของอายุความทางแพ่งตามมาตรา 448 วรรคแรก โดยไม่ได้รับผลจากคดีอาญาแต่อย่างใด ซึ่งถ้าศาลพิพากษายกฟ้องคดีอาญาถึงที่สุดเมื่อเกินกำหนดของอายุความคดีแพ่งไปแล้ว ย่อมถือว่าคดีแพ่งได้ขาดอายุความไปด้วย ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเกิน 1 ปี นับแต่รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้กระทำละเมิด คดียอมขาดอายุความ ส่วนกรณีของอายุความ 10 ปีนับแต่วันทำละเมิดตามมาตรา 448 วรรคแรก คงจะไม่มีที่ใช้อย่างแน่นอน เพราะในทุกกรณีโจทก์ย่อมรู้ตัวผู้กระทำละเมิดอยู่แล้ว เนื่องจากได้มีการฟ้องคดีอาญาต่อศาลไว้ก่อนแล้ว⁹⁵

(ค) ถ้าในคดีอาญาศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดให้ลงโทษจำเลยก่อนผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีแพ่ง อายุความสะดุดหยุดลงหรือไม่ไม่สำคัญ เพราะมาตรา 51 วรรคสามกำหนดว่า สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งย่อมมีตามกำหนดอายุความในมาตรา 193/32 ซึ่งหมายความว่า สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งเป็นสิทธิเรียกร้องอันตั้งหลักฐานขึ้นโดยคำพิพากษาชั้นที่สุดของศาล มีกำหนดอายุความ 10 ปี ตามมาตรา 193/32⁹⁶

(ง) ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งในขณะที่คดีอาญายังไม่เสร็จเด็ดขาด ถ้าต่อมาคดีอาญานั้นศาลอาญาพิพากษาลงโทษจำเลยเสร็จเด็ดขาด แม้ขณะที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งจะล่วงเลยกำหนดอายุความแล้ว อายุความก็สะดุดหยุดลง และเริ่มนับใหม่ตามมาตรา 193/32 อายุความจึงเริ่มนับไปใหม่ตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด และมีอายุครบ 10 ปี ตามมาตรา 193/32⁹⁷

(จ) ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งในระหว่างที่คดีอาญายังไม่เสร็จเด็ดขาด แต่คดีอาญาต้องล่าช้าไป แม้ขณะที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งจะล่วงเลยกำหนดอายุความแล้ว แต่เพราะอายุความสะดุดหยุดลงตามมาตรา 51 วรรคสอง สิทธิของผู้เสียหายจึงยังไม่ขาดอายุความ⁹⁸

การเพิ่มเติมฟ้องคดีแพ่ง ถ้าได้ยื่นฟ้องจำเลยคนใดภายในกำหนดอายุความแล้ว อายุความย่อมสะดุดหยุดลงจนกว่าคดีนั้นจะได้วินิจฉัยถึงที่สุด หรือเสร็จไปเป็นประการอื่น การที่

⁹⁴ ศันนัทภกรณ์ (จำปี) โสติพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง และละเมิดมิควรถูได้, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2550), น.309.

⁹⁵ สุขุม ศุภนิตย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 67, น.293.

⁹⁶ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 54, น.303.

⁹⁷ เฟิงอ้าง.

⁹⁸ เฟิงอ้าง.

โจทก์ขอเพิ่มเติมฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนโดยขอเพิ่มจำนวนทุนทรัพย์ที่เรียกร้องขึ้น ไม่ทำให้ขาดอายุความ เพราะอายุความสะดุดหยุดลงไม่นับต่อไปตั้งแต่ยื่นฟ้องจำเลยแล้ว⁹⁹ แต่หากเป็นกรณีจะขอเพิ่มเติมจำเลยคนอื่นหลังจากขาดอายุความไปแล้วย่อมไม่ได้ เพราะการเพิ่มตัวจำเลยเท่ากับเป็นการฟ้องจำเลยคนนั้นใหม่ขึ้น จึงถือว่าคดีขาดอายุความสำหรับจำเลยคนนั้นแล้ว และในทำนองเดียวกันการขอให้เรียกคนอื่นเข้ามาเป็นจำเลยร่วม จะต้องยื่นคำร้องภายในกำหนดอายุความด้วย เพราะถือว่าโจทก์ฟ้องจำเลยร่วมในวันที่ยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้องนั่นเอง¹⁰⁰

เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดอายุความในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาไว้ ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดฟ้องคดีอาญา สิทธิในการฟ้องคดีทางแพ่งของผู้เสียหายจะต้องถือตามกำหนดอายุความทางอาญา ดังนั้น จึงต้องมาทำการศึกษาถึงอายุความในทางอาญาว่ามีกำหนดอายุความอย่างไร และบังคับใช้กับความผิดทางอาญาในแต่ละฐานความผิดอย่างไร โดยจะเชื่อมโยงมาเกี่ยวข้องกับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาซึ่งเป็นคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างไรบ้าง

ด้วยกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ความรับผิดในทางแพ่งสำหรับการเยียวยาความเสียหายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 ซึ่งเมื่อมีการกระทำที่เข้าหลักเกณฑ์องค์ประกอบของความรับผิดตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้นแล้วย่อมถือว่าจะต้องรับผิดทางแพ่งตามหลักกฎหมายนั้น ๆ นอกจากนี้หากการกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นความผิดทางอาญาด้วยแล้ว ผู้กระทำย่อมต้องมีความรับผิดทางอาญาด้วย ซึ่งคดีประเภทนี้ถือเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ตัวอย่างเช่น ในกรณีของความรับผิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ตามมาตรา 96 ซึ่งเป็นความรับผิดต่อความเสียหายอันเกิดจากแหล่งมลพิษที่ก่อให้เกิดมลพิษ เช่น โรงงานที่ปล่อยควันพิษออกมาจากกระบวนการผลิตของโรงงาน หรืออาจเป็นกรณีที่มีการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษ เช่น โรงงานปล่อยให้มีสารพิษจากที่เก็บกากอุตสาหกรรมของโรงงานลงไปสู่น้ำทำให้ปลาในกระชังของชาวบ้านตายเป็นจำนวนมากและทำให้ชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวซึ่งใช้น้ำในแม่น้ำนั้นเกิดอาการเจ็บป่วยอันเกิดจากสารพิษของโรงงานนั้น ในกรณีนี้จะต้องมาพิจารณาว่าการกระทำของโรงงานที่ปล่อยให้มีสารพิษของ

⁹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 625/2515

¹⁰⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2185/2517

สารพิษออกมาจากโรงงานเป็นการกระทำโดยประมาทในทางอาญาหรือไม่ หากถือได้ว่าเป็นการกระทำโดยประมาทของโรงงานแล้ว ย่อมถือว่าแหล่งกำเนิดมลพิษหรือโรงงานดังกล่าวจะต้องมีความรับผิดชอบทางอาญาด้วย โดยหากมีชาวบ้านที่ได้รับสารพิษจากโรงงานถึงแก่ความตาย ย่อมถือว่าแหล่งกำเนิดมลพิษนี้จะต้องรับผิดชอบทางอาญาด้วย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้น เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท” โดยเมื่อกรณีเป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา หากยังไม่มีผู้ใดฟ้องคดีอาญา กำหนดอายุความในการฟ้องคดีแพ่งของผู้เสียหาย ย่อมต้องถือตามกำหนดอายุความทางอาญา¹⁰¹ ซึ่งเมื่อเป็นความผิดทางอาญาตามมาตรา 291 ที่เป็นความผิดต่อชีวิตอันเป็นความผิดต่อแผ่นดิน เป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ กำหนดอายุความทางอาญาจึงต้องเป็นไปตามมาตรา 95 ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า

“ในคดีอาญา ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ

- (1) ยี่สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกยี่สิบปี
- (2) สิบห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปีแต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี
- (3) สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี
- (4) ห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งเดือนถึงหนึ่งปี
- (5) หนึ่งปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนลงมา หรือต้องระวางโทษอย่างอื่น

ถ้าได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาลแล้ว ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือวิกลจริต และศาลสั่งงดการพิจารณาไว้จนเกินกำหนดดังกล่าวแล้ว นับแต่วันที่หลบหนีหรือวันที่ศาลสั่งงดการพิจารณา ก็ให้ถือว่าเป็นอันขาดอายุความเช่นเดียวกัน”

เมื่อเป็นความผิดทางอาญาตามมาตรา 291 ซึ่งมีระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี เมื่อปรับเข้ากับกำหนดอายุความตามมาตรา 95 ย่อมจะเข้ากับอนุมาตรา (2) ที่มีกำหนดอายุความคือสิบห้าปี กล่าวคือในคดีอาญาจะต้องดำเนินการฟ้องคดีภายในกำหนดสิบห้าปีนับแต่วันกระทำความผิด ดังนั้น ถ้ายังไม่มีผู้ใดฟ้องคดีอาญา กำหนดอายุความในการฟ้องคดีแพ่งที่ให้ถือตามกำหนดอายุความทางอาญาย่อมจะเป็นระยะเวลาสิบห้าปีนับแต่วันกระทำความผิด

¹⁰¹ มาตรา 51 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ของกำหนดอายุความตามมาตรา 95 จะบังคับใช้กับคดีซึ่งเป็นการผิดอันยอมความไม่ได้ โดยจะต้องมีการยื่นฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาอย่างศาล ภายในกำหนดระยะเวลาที่ระบุไว้ในแต่ละอนุมาตรา นับแต่วันที่กระทำความผิด จึงจะถือว่าอยู่ภายในกำหนดอายุความ

จากกรณีตัวอย่างในการกระทำโดยประมาทนี้ แม้จะเป็นความผิดทางแพ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งต้องรับผิดชอบละเมิดในทางแพ่ง แต่ยังไม่ถือว่ามี ความรับผิดในทางอาญาในฐานะทำให้เสียทรัพย์ เนื่องจากในทางอาญาไม่มีความผิดฐานทำให้เสีย ทรัพย์โดยประมาท มีแต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์โดยเจตนา

นอกจากนี้ กรณีนี้ยังอาจจะเป็นการกระทำความผิดฐานเจตนาได้ โดยเป็นเจตนา ประเภทเล็งเห็นผล เช่น หากขณะกระทำการผู้กระทำรู้ที่อยู่แล้วว่าสารพิษของตนมีความรุนแรง ซึ่งหากปล่อยลงไปใ้แม่น้ำย่อมจะทำให้ปลาในกระชังของชาวบ้านตาย หรือทำให้ชาวบ้านที่ใช้น้ำ ในแม่น้ำสายนั้นได้รับอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย แต่ยังคงเผลอกระทำการลงไปยอมถือเป็นการ กระทำโดยเล็งเห็นผลได้ กล่าวคือ ขณะกระทำการเล็งเห็นผลว่าจะเป็นการทำให้เสียทรัพย์ของ ผู้อื่นยอมเป็นความผิดฐานเจตนาทำให้เสียทรัพย์ได้ หรือขณะกระทำการเล็งเห็นผลว่าจะเป็นการ ทำร้ายร่างกายผู้อื่นยอมเป็นความผิดฐานเจตนาทำร้ายร่างกายผู้อื่นได้เช่นกัน หรือหากข้อเท็จจริง เปลี่ยนไปว่าถ้าขณะกระทำการผู้กระทำรู้ที่อยู่แล้วว่าสารพิษของตนมีความรุนแรงมากถึงขั้นที่หาก ปล่อยลงไปใ้แม่น้ำย่อมจะทำให้ประชาชนที่ใช้น้ำในแม่น้ำสายนั้นได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิต ย่อมถือว่าเป็นความผิดฐานเจตนาฆ่าโดยเล็งเห็นผลได้เช่นเดียวกัน

สำหรับความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 358 ประมวลกฎหมายอาญานั้น เนื่องจากเป็นความผิดต่อส่วนตัวซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้ กำหนดอายุความทางอาญาจึง ต้องอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 96 ด้วย ซึ่งกฎหมายบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณี ความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิด และรู้ตัวผู้กระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ” จึงหมายความว่า ในกรณีที่เป็นการผิดอันยอม ความได้ ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำ ความผิด และทั้งนี้จะต้องได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาอย่างศาลภายในกำหนดอายุความตาม มาตรา 95 นับแต่วันกระทำความผิดอีกด้วย กล่าวคือ ในคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ จะต้องใช้อายุความตามมาตรา 96 ควบคู่กันไปกับอายุความตามมาตรา 95 ด้วย

แต่หากกรณีเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในความผิดอันยอมความได้ การที่ผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ภายในกำหนดระยะเวลาสามเดือนตามมาตรา 96 แม้จะทำให้คดีอาญาขาดอายุความ แต่ไม่มีผลทำให้คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาขาดอายุความไปด้วย เพราะการร้องทุกข์เป็นกรณีที่ดำเนินการเมื่อจะฟ้องคดีอาญาเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาแต่อย่างใด¹⁰²

ทั้งนี้ สำหรับอายุความตามมาตรา 51 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้อายุความในทางอาญามาบังคับนั้น ในส่วนของกรณีความผิดอันยอมความได้ อายุความในทางอาญาจะหมายถึง อายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ไม่ใช่อายุความตามมาตรา 96¹⁰³

เมื่อกรณีเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 51 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ว่าจะมีความผิดอันยอมความได้ หรือเป็นความผิดอันยอมความไม่ได้ กฎหมายกำหนดให้อายุความในคดีแพ่งที่ผู้เสียหายจะฟ้องมีกำหนดระยะเวลาเท่ากับอายุความในคดีอาญา ทั้งนี้ เพราะกฎหมายมีความมุ่งหมายที่จะให้อายุความคดีอาญาและอายุความในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญามีกำหนดระยะเวลาที่เท่ากัน¹⁰⁴ โดยไม่คำนึงว่าอายุความในทางอาญาจะยาวหรือสั้นกว่าทางแพ่งก็ตาม¹⁰⁵

ในบางกรณีอายุความทางอาญาอาจสั้นกว่าในทางแพ่ง แต่เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 วรรคหนึ่ง กำหนดว่าหากไม่มีการฟ้องคดีอาญา

¹⁰² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4076/2533

¹⁰³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา, (กรุงเทพมหานคร: จีระชัยการพิมพ์, 2551), น.276.

¹⁰⁴ หยุต แสงอุทัย, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศึกษาทางคำพิพากษาศาลฎีกา, (พระนคร: แม่บ้านการเรือน, 2507), น.525.

¹⁰⁵ คณิต ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), น.176. และดูจิตติ ดิงศรัททิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึงมาตรา 452, (พระนคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2503), น.623.

อายุความของคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาให้ถือระยะเวลาเท่ากับอายุความในคดีอาญาเป็นหลัก แม้ว่าอายุความทางอาญานั้น จะมีระยะเวลาล้นกว่าอายุความในทางแพ่งก็ตาม¹⁰⁶

ในกรณีเช่นนี้จะไม่นำอายุความในทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่งมาใช้ กล่าวคือ จะไม่นำอายุความ 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิด และรู้ตัวผู้ที่จะฟ้องต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือ 10 ปีนับแต่วันทำละเมิดมาใช้บังคับ เหตุผลที่ไม่นำอายุความตามมาตรา 448 วรรคหนึ่งมาใช้บังคับ เนื่องจากกรณีนี้เป็นคดีแพ่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญาซึ่งมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดไว้เป็นพิเศษต่างหากแล้วว่า ถ้าไม่มีผู้ใดฟ้องทางอาญา อายุความคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาให้ถือระยะเวลาเท่ากับอายุความในคดีอาญา ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดการลักลั่นกัน¹⁰⁷ ที่ว่าในความผิดเดียวกัน อาจฟ้องทางแพ่งได้ แต่จะฟ้องทางอาญาไม่ได้¹⁰⁸ ถึงแม้ว่าอายุความคดีแพ่งจะยาวกว่าอายุความในคดีอาญาก็ตาม ก็ให้ถือระยะเวลาเท่ากับอายุความในคดีอาญา¹⁰⁹

นอกจากนี้ การที่มาตรา 51 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดฟ้องคดีอาญา กำหนดอายุความในคดีแพ่งให้ถือเท่ากับกำหนดอายุความในคดีอาญา ซึ่งกำหนดอายุความในคดีอาญาก็คืออายุความตามมาตรา 95 ประมวลกฎหมายอาญานั้น เมื่อกรณีเป็นอายุความในคดีแพ่ง การเริ่มนับอายุความก็ต้องเริ่มนับแต่ขณะที่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป¹¹⁰ ตามมาตรา 193/12 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งก็หมายความว่า อายุความจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ “วันกระทำความผิด” ทางอาญาอันเป็นวันเดียวกับวันทำละเมิดในทางแพ่งนั่นเอง เพราะวันดังกล่าวอาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้แล้ว¹¹¹

ทั้งนี้ เนื่องจากการใช้อายุความในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามมาตรา 51 วรรคแรกนี้ เป็นกรณีที่ไม่มีผู้ใดฟ้องเป็นคดีอาญา ดังนั้น สิทธิในการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายในคดี

¹⁰⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 103, น.277.

¹⁰⁷ เพิ่งอ้าง.

¹⁰⁸ เอกุต์ เอก, กฎหมายอาญา, (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2477), น.397.

¹⁰⁹ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึง มาตรา 452, (พระนคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2503), น.623.

¹¹⁰ ทวี เจริญพิทักษ์ และอนุมติ ใจสมุทร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 1 ถึงมาตรา 267, (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2508), น.372.

¹¹¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 103, น.275.

แพ่งของผู้เสียหายจึงต้องถือตามกำหนดอายุความทางอาญา ซึ่งเมื่อกรณีไม่มีผู้ใดฟ้องคดีอาญา ฉะนั้น ในการฟ้องคดีแพ่ง โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายจึงต้องบรรยายฟ้องยืนยันว่าจำเลยกระทำความผิดทางอาญาฐานใดต่อโจทก์ด้วย เพื่อที่จะได้นำอายุความทางอาญามาใช้บังคับได้ แต่ถ้าโจทก์มิได้บรรยายในคำฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิดทางอาญาต่อโจทก์ กรณีก็จะนำเอาอายุความทางอาญามาใช้บังคับไม่ได้¹¹² จึงต้องพิจารณาตามกำหนดอายุความทางแพ่ง เพราะมิได้กล่าวในคำฟ้องว่าเป็นคดีมีมูลอันเป็นความผิดมิโทษทางอาญา¹¹³

นอกจากจะต้องกล่าวในคำฟ้องว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดทางอาญาต่อโจทก์แล้ว ยังต้องพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งนั้นว่าเป็นการกระทำที่เป็นองค์ประกอบความผิดในคดีอาญาหรือไม่ด้วย¹¹⁴

ส่วนกรณีของอายุความตามมาตรา 51 วรรคสอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดว่า ถ้าได้มีการฟ้องคดีอาญาต่อศาลและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาขังศาลด้วยแล้ว แต่คดีอาญายังไม่เด็ดขาด อายุความที่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีแพ่งย่อมสะดุดหยุดลงซึ่งสำหรับอายุความในกรณีนี้จะต้องได้มีการฟ้องคดีอาญาต่อศาลก่อนแล้ว อายุความในทางแพ่งจึงจะสะดุดหยุดลงให้ แต่เมื่อมาพิจารณาในส่วนของคดีสิ่งแวดล้อมที่ลักษณะของความเสียหายส่วนใหญ่จะเป็นความเสียหายที่สะสมซึ่งกว่าจะแสดงอาการปรากฏออกมาให้ผู้เสียหายได้ทราบ ว่าตนเป็นผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องร้องคดีได้ ย่อมต้องอาศัยระยะเวลาานกว่า 10-20 ปี โดยในบางกรณีอาจถึง 30 ปี การที่ผู้เสียหายจะมาเริ่มฟ้องดำเนินคดีอาญาก่อน เพื่อให้อายุความทางแพ่งสะดุดหยุดลง ย่อมจะไม่มีโอกาสเป็นไปได้

ทั้งนี้ ด้วยอายุความในเรื่องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามมาตรา 51 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้จะใช้บังคับแต่เฉพาะกับจำเลยในคดีอาญาเท่านั้น กล่าวคือ สำหรับในกรณีของบุคคลที่ต้องร่วมรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง เช่น นายจ้างร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 425 ตัวการร่วมรับผิดชอบกับตัวแทนตามมาตรา 427 บิดามารดาหรือผู้อนุบาลร่วมรับผิดชอบกับผู้ไร้ความสามารถตามมาตรา 429 เป็นต้น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือร่วมกระทำความผิดทางอาญาอันเป็นมูลละเมิดด้วย จึงไม่มีความรับผิดชอบทางอาญาแต่อย่างใด บุคคลเหล่านี้เพียงแต่ต้องร่วมรับผิดชอบใช้ค่า

¹¹² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 717/2497

¹¹³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3409/2535

¹¹⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 905/2542

สินไหมทดแทนในทางแพ่งด้วยเท่านั้น ฉะนั้น อายุความสำหรับบุคคลเหล่านี้จึงย่อมต้องใช้อายุความในทางแพ่งมาบังคับ ส่วนอายุความสำหรับผู้ทำละเมิดที่เป็นการกระทำความผิดทางอาญาอยู่ด้วย กรณีย่อมถือว่าเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา จึงย่อมจะต้องใช้อายุความตามมาตรา 51 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาบังคับ ฉะนั้น จึงถือได้ว่าในข้อเท็จจริงเดียวกัน อายุความที่จะนำมาใช้ระหว่างผู้กระทำความผิดซึ่งถือเป็นความผิดทางอาญาด้วย กับอายุความที่จะนำมาใช้กับบุคคลที่ต้องร่วมรับผิดชอบในทางแพ่งย่อมจะแตกต่างกัน

นอกจากนี้ ยังมีในบางกรณีที่จากข้อเท็จจริงเดียวกัน อายุความซึ่งจะต้องนำมาใช้บังคับอาจแตกต่างกันไปตามฐานความผิดที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น กรณีที่แหล่งกำเนิดมลพิษกระทำการโดยประมาทปล่อยให้มีการรั่วไหลของสารพิษออกมาสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเหตุให้มีบุคคลได้รับอันตรายแก่กายสาหัสและเป็นเหตุให้ปลาในกระชังของบุคคลดังกล่าวตายเป็นจำนวนมาก ในกรณีที่ทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บสาหัสย่อมถือว่าเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 300 ฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บสาหัส ส่วนที่ปลาในกระชังของบุคคลนั้นตาย แม้จะเป็นการทำให้เสียหาย แต่เนื่องจากการกระทำโดยประมาท จึงไม่เป็นความผิดทางอาญา เพราะตามประมวลกฎหมายอาญามีได้มีบัญญัติให้การกระทำโดยประมาททำให้เสียหายเป็นความผิดแต่อย่างใด กรณีจึงเห็นได้ว่าจากการกระทำเดียวกันของจำเลย ย่อมก่อให้เกิดความรับผิดชอบขึ้นเป็นสองกรณี กล่าวคือ ในส่วนของความเสียหายอันเกิดขึ้นต่อบุคคล กรณีดังกล่าวย่อมจะถือว่าเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาซึ่งจะต้องนำอายุความตามมาตรา 51 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ และในส่วนของความเสียหายอันเกิดขึ้นต่อทรัพย์สิน ย่อมจะถือว่าเป็นเพียงคดีแพ่ง มิใช่คดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาแต่อย่างใด กำหนดอายุความซึ่งจะนำมาใช้บังคับจึงต้องเป็นกำหนดอายุความทางแพ่ง

3.2 อายุความการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายตามพระราชบัญญัติว่าด้วยอันตราย พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติว่าด้วยอันตรายถือเป็นหนึ่งในกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจัดเป็นกฎหมายหลักที่ใช้ในการควบคุมความปลอดภัย รวมไปถึงการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่บุคคลอันเกิดจากสารเคมีว่าด้วยอันตรายไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยอันตรายนี้ได้มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบทางแพ่งของบุคคลที่เกี่ยวกับว่าด้วยอันตรายไว้ในหมวด 3 โดยจะกำหนดให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขนส่ง ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก คนกลาง ผู้มีไว้ในครอบครองซึ่งว่าด้วยอันตราย มีหน้าที่ต้องดูแลและรับผิดชอบในการประกอบกิจการของตน ทั้งนี้

การกระทำใด ๆ ก็ตามที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่นถือเป็นการละเมิด บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบในผลเสียหายที่เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์อันตรายเหล่านั้น

กฎหมายฉบับนี้ได้มีการกำหนดเรื่องอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากวัตถุประสงค์อันตรายไว้เป็นพิเศษ ตามมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติวัตถุประสงค์อันตราย พ.ศ.2535 ซึ่งบัญญัติว่า

“สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่วัตถุประสงค์อันตรายตามพระราชบัญญัตินี้เป็นอันขาดอายุความเมื่อพ้นสามปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการเสียหาย ความเป็นวัตถุประสงค์อันตรายและผู้ซึ่งต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน

ถ้ามีการเจรจาเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนที่พึงจ่ายระหว่างผู้ที่เข้าใจกันว่าต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนและผู้มีสิทธิได้ค่าสินไหมทดแทน ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่จนกว่าจะปรากฏว่าการเจรจานั้นไม่อาจตกลงกันได้”

บทบัญญัติมาตราดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องอายุความว่า สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดจากวัตถุประสงค์อันตรายมีกำหนดระยะเวลา 3 ปี นับแต่วันที่ตัวผู้เสียหายรู้ถึงการเสียหาย ความเป็นวัตถุประสงค์อันตราย และผู้ที่พึงต้องใช้ค่าเสียหาย โดยอายุความนี้จะเริ่มนับก็ต่อเมื่อตัวผู้เสียหายรู้ถึงองค์ประกอบทั้งสามประการดังกล่าวก่อน¹¹⁵

นอกจากนี้ มาตราดังกล่าวยังได้บัญญัติหลักเกณฑ์ของการสะดุดหยุดอยู่แห่งอายุความไว้ด้วย ในกรณีที่มีการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายระหว่างผู้ที่เข้าใจกันว่าต้องรับผิดชอบและผู้มีสิทธิรับภาระชดใช้ค่าเสียหาย หมายความว่า มีการเจรจกันในเรื่องค่าเสียหายระหว่างผู้กระทำละเมิดเองหรือตัวแทนหรือนายจ้าง กับผู้เสียหายหรือทนายแล้วแต่กรณี ให้อายุความซึ่งกำลังเดินอยู่นั้นสะดุดหยุดอยู่ ไม่มีการนับอายุความในระหว่างนั้นแต่ประการใด จนกว่าการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายนั้นจะไม่อาจตกลงกันได้ อายุความซึ่งสะดุดหยุดอยู่จึงจะเริ่มนับต่อจากเดิมไป เพื่อให้โอกาสผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลได้ต่อไปอีก

การที่พระราชบัญญัติวัตถุประสงค์อันตรายกำหนดอายุความไว้เป็นกรณีพิเศษเช่นนี้ จึงต้องมีเจตนารมณ์แตกต่างจากหลักกฎหมายละเมิดทั่วไป ดังนั้น ระยะเวลาการใช้สิทธิเรียกร้องในกรณีดังกล่าวจึงต้องพิจารณาจากบทบัญญัติกฎหมายวัตถุประสงค์อันตราย เพราะเป็นกฎหมายเฉพาะ ซึ่งจะเห็นว่าอายุความตามพระราชบัญญัติวัตถุประสงค์อันตรายต้องการให้มีกำหนดระยะเวลาที่ยาวกว่าอายุ

¹¹⁵ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), น.465.

ความการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากการทำละเมิดทั่วไปตามมาตรา 448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดไว้สั้นกว่าเพียง 1 ปี นับแต่รู้ถึงเหตุละเมิดและรู้ตัวผู้ทำละเมิดที่จะพึงต้องชดใช้ค่าเสียหาย ทั้งนี้ เนื่องจากพิจารณาจากลักษณะของสภาพแห่งคดีแล้ว วัตถุประสงค์รายยอมจะมีความเสี่ยงสูงกว่า และความเสียหายอันเกิดจากวัตถุประสงค์รายบางชนิดย่อมก่อให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงขึ้นแก่บุคคล นอกจากนี้ในการนำสืบถึงค่าเสียหายซึ่งเกิดจากวัตถุประสงค์รายมักจะมีรายละเอียดในการนำสืบที่ยุ่ยากซับซ้อนกว่า ผู้เสียหายจากวัตถุประสงค์รายจึงควรจะได้รับคุ้มครองเป็นพิเศษกว่าในคดีละเมิดทั่วไป

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าพระราชบัญญัติวัตถุประสงค์ราย พ.ศ.2535 มิได้มีบทบัญญัติที่กำหนดอายุความชั้นสูงในการใช้สิทธิเรียกร้องไว้ ดังเช่นมาตรา 448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น หากผู้เสียหายรู้ถึงความเสียหาย ความเป็นวัตถุประสงค์รายและผู้พึงต้องชดใช้ค่าเสียหาย ภายหลังจากระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันที่ก่อให้เกิดความเสียหายแล้ว คดีของผู้เสียหายจะขาดอายุความหรือไม่ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการตีความในเรื่องดังกล่าวได้ ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ถึงปัญหาของเรื่องดังกล่าวในบทต่อไป

3.3 อายุความการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)

ด้วยลักษณะของความเสียหายที่มักจะเกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมที่หากเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคลโดยส่วนมากแล้วจะมีผู้เสียหายเป็นกลุ่มคนจำนวนมาก โดยที่ความเสียหายดังกล่าวเกิดจากการกระทำของจำเลยคนเดียวกัน จึงมีประเด็นข้อพิพาทเป็นอยู่อย่างเดียวกันว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของผู้ก่อให้เกิดมลพิษนั้นหรือไม่ และพยานหลักฐานที่ใช้ในคดีก็อาศัยพยานหลักฐานชุดเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมย่อมจะสามารถสร้างความเป็นธรรมให้แก่ทางฝ่ายผู้เสียหายซึ่งมีเป็นจำนวนมากและมีฐานะยากจนได้เป็นอย่างดี¹¹⁶

เนื่องจากในขณะนี้ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่รองรับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่ก็ได้มีการร่างกฎหมายดังกล่าวขึ้นมาแล้ว โดยยังอยู่ในขั้นตอนของการพิจารณา ซึ่งในอนาคตอันใกล้นี้คงจะได้มีกฎหมายฉบับดังกล่าวมาบังคับใช้กัน เราจึงควรที่จะมาทำการศึกษาถึงความของการดำเนินคดีแบบกลุ่มว่ามีลักษณะอย่างไร

¹¹⁶ วิชัย อริยะนันท์ทกะ และคณะ, รายงานการวิจัย: Class action, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2549), น.167-168.

ลักษณะของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หมายถึง การที่ผู้แทนคดีดำเนินคดีแทนบุคคลผู้เสียหายอื่น ๆ โดยบุคคลผู้เสียหายเหล่านี้ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี และไม่ได้มีการมอบอำนาจให้แก่ผู้แทนคดีในการดำเนินคดีแทนแต่อย่างใด โดยผู้แทนคดีจะทำหน้าที่ดำเนินคดีในนามของตนเองและดำเนินคดีแทนผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำเดียวกันของผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเดียวกัน ซึ่งมีผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นเป็นจำนวนมาก และมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ใช้เรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน¹¹⁷ โดยคำพิพากษาของศาลจะมีผลผูกพันผู้แทนคดีและสมาชิกในกลุ่มทุกคนที่ได้รับการบอกกล่าวการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และไม่ได้แสดงเจตนาที่จะออกจากกลุ่ม (Opt-out)¹¹⁸

โดยตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ... มาตรา 222/1 คำว่า “สมาชิกกลุ่ม” หมายความว่า บุคคลใด ๆ ที่อยู่ในกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม จะเห็นได้ว่าสามารถแยกองค์ประกอบออกได้เป็นสองประการ คือ¹¹⁹

1. สิทธิอย่างเดียวกัน ที่มาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และ
2. ลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม

ทั้งนี้ สิทธิอย่างเดียวกัน ย่อมเป็นการวางกรอบลักษณะของกลุ่มในเรื่องสิทธิเป็นสำคัญ โดยดูว่าสิทธิของสมาชิกแต่ละบุคคลนั้น จะต้องเป็นสิทธิเดียวกันที่มีต่อจำเลย และเป็นสิทธิที่อาศัยหลักกฎหมายเดียวกัน¹²⁰ ดังนั้น เมื่อมาพิจารณากับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่งในการเยียวยาความเสียหายของคดีสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งจะมีความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากมลพิษตามมาตรา 96 และความรับผิดชอบในกรณีความเสียหายเกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติตามมาตรา 97

¹¹⁷ น้ำแท้ มีบุญสูงล้ำ, การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม 2550), น.1.

¹¹⁸ เฟิงอ๋าง, น.134.

¹¹⁹ วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ, อ่างแล้ว เขิงอรรถที่ 116, น.49.

¹²⁰ เฟิงอ๋าง.

โดยหากกรณีเป็นความรับผิดชอบตามมาตรา 96 ผู้เสียหายย่อมเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล และถ้ากรณีเป็นความรับผิดชอบตามมาตรา 97 ผู้เสียหายย่อมจะเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ซึ่งเป็นนิติบุคคล ทั้งนี้ ในคดีสิ่งแวดล้อมย่อมจะมีบางกรณีที่มีการกระทำครั้งเดียวกันของจำเลยเป็นความผิดทั้งตามมาตรา 96 และมาตรา 97 ในกรณีดังกล่าวนี้ผู้เสียหายตามมาตรา 96 และหน่วยงานของรัฐที่ถือเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 97 จะสามารถใช้สิทธิร่วมกันในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่ ซึ่งเมื่อมาพิจารณาจากหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามร่างกฎหมายดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าสมาชิกของกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกันด้วย กล่าวคือ จะต้องมีการยื่นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน มีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่ได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าในกรณีดังกล่าวไม่สามารถถือว่าเป็นสิทธิอย่างเดียวกันได้ เพราะเป็นสิทธิที่มาจากหลักกฎหมายตามมาตรา 96 และมาตรา 97 ซึ่งแตกต่างกัน สิทธิที่เกี่ยวข้องจึงเป็นคนละแบบกัน ดังนั้น จึงไม่สามารถยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเข้ามาร่วมกันได้ เนื่องจากมิได้อาศัยหลักกฎหมายเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ข้อดีของการจำกัดคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้เช่นนี้ เพื่อที่จะทำให้เกิดความแน่นอนของการใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยเป็นการค่อย ๆ พัฒนาแนวทางปฏิบัติและสร้างความคุ้นเคยให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นแนวทางของการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อไปในอนาคต¹²¹

ส่วนนิยามศัพท์ที่กำหนดว่า ลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกัน หมายถึง ลักษณะเฉพาะของข้อเท็จจริงของกลุ่ม เช่น ผลกระทบที่ทำให้เกิดความเสียหายเป็นเรื่องเดียวกันโดยเฉพาะอันทำให้เกิดลักษณะของกลุ่มที่เกี่ยวข้องเป็นพิเศษ แต่อย่างไรก็ตามความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจจะแตกต่างกันไปได้ ตัวอย่างเช่น การที่โรงงานปล่อยสารพิษลงสู่แม่น้ำลำธาร เป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อเรื่องเดียว ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีลักษณะเฉพาะจากการที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำที่มีลักษณะเดียวกัน ถึงแม้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล เช่น บางคนอาจได้รับความเสียหายทางร่างกาย บางคนอาจได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันเนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อร่างกายอย่างหนึ่ง ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อ

¹²¹ เฟิงอ๋าง, น.68.

ทรัพย์สินอีกอย่างหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติในเรื่องนี้ให้ถือว่าลักษณะของกลุ่มยังคงเหมือนกัน และผู้เสียหายยังคงถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

สำหรับในส่วนของคุณตีสิ่งแวดลอมนั้น ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องพิจารณาเนื่องจากสภาพทั่วไปของคุณตีสิ่งแวดลอมที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีทั่วไปจึงต้องมาพิจารณาในประเด็นของความเป็นผู้เสียหายว่าจะสามารถใช้สิทธิในการร้องขอเข้าร่วมในการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้หรือไม่ เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดลอมนั้น ถ้าหากเป็นกรณีความเสียหายเกิดแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย และทรัพย์สินที่ความเสียหายเกิดขึ้นในทันทีที่มีการกระทำความผิดก็จะไม่เป็นปัญหาในประเด็นของความเป็นผู้เสียหาย แต่หากเป็นในกรณีของความเสียหายที่ยังไม่สามารถพบเห็นได้ในทันที โดยเกิดจากการสะสมของสารพิษมาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งบุคคลนั้นก็ได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายแล้ว และอยู่ในระหว่างการสะสมภายในร่างกาย โดยที่ยังไม่มีอาการที่ปรากฏออกมาให้เห็นเด่นชัดรุนแรงภายนอกจะถือว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดลอมแล้วหรือไม่ ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นความเสียหายที่จะปรากฏขึ้นชัดเจนในอนาคตนั่นเอง ทั้งนี้ในประเด็นดังกล่าวเมื่อมาพิจารณาก็จะเห็นได้ว่ากรณีที่บุคคลได้รับสารพิษสะสมเข้าไปในร่างกายแล้ว แม้จะยังไม่แสดงอาการของความเสียหายที่มีต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยให้เห็นปรากฏออกมาภายนอก แต่ย่อมถือได้ว่าบุคคลนั้นถูกระทบกระเทือนหรือถูกละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยของตนเองแล้ว เมื่อบุคคลใดได้รับสารพิษสะสมเข้าไปในร่างกาย แม้จะยังไม่แสดงอาการปรากฏออกมาเพราะว่าร่างกายยังคงสามารถต้านทานต่อภาวะนั้นได้ แต่ก็มิได้หมายความว่าความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้น หรือความเสียหายนั้นไม่ได้มีอยู่แต่อย่างใด ในกรณีเช่นนี้ผู้ที่ได้รับสารพิษย่อมถือว่าเป็นผู้เสียหายที่จะสามารถใช้สิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเนื่องจากการได้รับสารพิษดังกล่าวได้แล้ว¹²² ถึงแม้ว่าความเสียหายจะยังไม่ปรากฏอาการออกมาก็ตาม เพราะว่าความเสียหายนั้นนับได้ว่ามีอยู่แล้วต่อสุขภาพร่างกายของผู้ได้รับสารพิษ การปรากฏอาการของความเสียหายออกมาเป็นแต่เพียงผลที่ตามมาจากการกระทำละเมิดสิทธิในชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยของผู้เสียหายเท่านั้น จึงไม่ใช่ความเสียหายในอนาคต

¹²²น้ำแท้ มีบุญส้าง, การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) และการนำรูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในคดีสิ่งแวดลอมในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม 2550), น.106-108 และดู คณิงนิจ บุญบานเย็น, “ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับกรดำเนินคดีแบบกลุ่ม”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.144.

ที่ไม่แน่นอน แต่ถือเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นและมีอยู่แล้วในปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าผู้ได้รับสารพิษเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว¹²³ เหตุผลเนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้เสียหายซึ่งมีเป็นจำนวนมากได้รับการเยียวยาความเสียหายไปในคราวเดียวกัน และเพื่อป้องกันการมีคำพิพากษาหรือคำสั่งที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามของจำเลยได้ ดังนั้น การรับรองสิทธิให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำเดียวกันของจำเลยให้สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้หรือค่าเสียหายได้ ย่อมทำให้การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีประสิทธิภาพมากขึ้น ฉะนั้น จึงถือว่าบุคคลเหล่านี้ได้ถูกโต้แย้งสิทธิแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55¹²⁴ ทั้งนี้ กรณีหากมีข้อโต้แย้งว่าบุคคลดังกล่าวได้รับสารพิษสะสมเข้าสู่ร่างกายแล้วหรือไม่ ย่อมสามารถที่จะพิสูจน์ยืนยันได้ โดยอาศัยความรู้และเทคนิคทางการแพทย์เข้ามาช่วยยืนยันในเรื่องดังกล่าว

แต่สำหรับในส่วนของความเสียหายในอนาคตซึ่งหมายถึง ความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำของจำเลยที่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องและดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น จะถือว่าบุคคลที่จะได้รับความเสียหายในอนาคตเป็นสมาชิกของกลุ่มและมีสิทธิในการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วยหรือไม่ ในเรื่องนี้เมื่อพิจารณากันตามหลักกฎหมายแล้ว สมาชิกกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายอยู่แล้วในขณะที่มีการยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากจะต้องมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มที่เหมือนกัน จึงจะถือได้ว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่ม ดังนั้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นในขณะที่มีการฟ้องร้องและขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเท่านั้น จึงจะถือได้ว่าเป็นบุคคลในกลุ่ม การที่ผู้ใดจะมีสิทธิเรียกร้องที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น ถือไม่ได้ว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่มของผู้ที่มีสิทธิตามกฎหมายแล้วแต่อย่างใด¹²⁵ จึงไม่มีสิทธิเข้าร่วมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ทั้งนี้ ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่...) พ.ศ... ได้กำหนดหลักเกณฑ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องอายุความไว้ดังนี้¹²⁶

¹²³ น้ำแท้ มีบุญส้าง, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 117*, น.106-108.

¹²⁴ คณิตินิจ บุญบานเย็น, “ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น.144.

¹²⁵ วิชัย อริยะนันทกะ และคณะ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 116*, น.52.

¹²⁶ เพิ่งอ้าง, น.201-202.

มาตรา 222/33 “ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้อายุความในการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มสะดุดหยุดลงนับแต่วันที่โจทก์ยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กรณีที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุดไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม หากปรากฏว่าอายุความในการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มครบกำหนดไปแล้วในระหว่างการพิจารณาคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือจะครบกำหนดภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง ให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งถึงที่สุด”

มาตรา 222/34 “ในกรณีที่อายุความสะดุดหยุดลงเพราะเหตุตามมาตรา 222/33 หากมีกรณีดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าอายุความไม่เคยสะดุดหยุดลง

- (1) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง
- (2) ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
- (3) ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเพราะเหตุถอนฟ้อง
- (4) ศาลยกคำฟ้องเพราะเหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจศาล โดยไม่ตัดสิทธิสมาชิกกลุ่มที่จะฟ้องคดีใหม่
- (5) สมาชิกกลุ่มออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มตามมาตรา 222/13 มาตรา 222/29 และมาตรา 222/30¹²⁷

ในกรณีตาม (2) (3) (4) และ (5) หากปรากฏว่าอายุความในการฟ้องคดีของสมาชิกกลุ่มครบกำหนดไปแล้วในระหว่างการพิจารณา หรือจะครบกำหนดภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นถึงที่สุด ให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่สมาชิกกลุ่มไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม แล้วแต่กรณี”

เมื่อมาพิจารณาในประเด็นเรื่องของอายุความ ซึ่งการได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายเมื่อใดถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายแล้วและมีสิทธิฟ้องร้องคดีต่อศาลได้ โดยกำหนดอายุความ

¹²⁷ มาตรา 222/13 สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ต่อศาลขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม มาตรา 222/29 สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ต่อศาลขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มในคดีที่ได้มีการตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดี และมาตรา 222/30 สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ต่อศาลขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มในคดีที่ได้มีการเสนอข้อพิพาทให้อินญาโตตุลาการเป็นผู้ชี้ขาด

จะเริ่มต้นนับตั้งแต่วันที่ข้อเท็จจริงเกิดขึ้นครบถ้วนตามองค์ประกอบความผิดฐานละเมิดอันเกิดจากมลพิษ เมื่อมีผู้กระทำ มีการกระทำ มีบุคคลผู้ถูกกระทำ และมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว ทั้งนี้ อายุความจะเริ่มต้นนับตั้งแต่วันที่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป¹²⁸ โดยถือเอาเวลาที่เกิดสิทธิเรียกร้องซึ่งอาจบังคับกันได้ขึ้นเป็นเกณฑ์ในการเริ่มนับอายุความ มิใช่ถือเอาเวลาที่ผู้มีสิทธิเรียกร้องได้รู้ถึงสิทธิเรียกร้องซึ่งอาจบังคับกันได้¹²⁹ ฉะนั้น เมื่อมีข้อเท็จจริงเกิดขึ้นครบถ้วนตามองค์ประกอบความผิด อีกทั้งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะฟ้องร้องคดีต่อศาลได้แล้ว ย่อมถือว่าเกิดสิทธิเรียกร้องซึ่งอาจบังคับกันได้ขึ้นแล้ว อายุความจึงเริ่มนับแต่เวลานั้นเป็นต้นไป ซึ่งสำหรับในกรณีที่ความเสียหายนั้นเกิดขึ้นเป็นที่ประจักษ์ในทันทีที่มีการกระทำผิด ผู้เสียหายย่อมจะรู้ตัวและสามารถดำเนินการฟ้องร้องคดีได้ทันภายในกำหนดอายุความ แต่สำหรับในกรณีที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นแฝงเร้นอยู่ภายในร่างกาย โดยที่ยังไม่ปรากฏอาการออกมาภายนอก การที่ผู้เสียหายจะทราบว่าตนเองได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกายแล้วเพียงแต่ยังไม่แสดงอาการออกมา การที่จะทราบว่าตนเองมีฐานะเป็นผู้เสียหายแล้ว ย่อมเป็นไปได้ยาก และกว่าที่ความเสียหายซึ่งแฝงเร้นอยู่นั้นจะแสดงอาการออกมาภายนอก ย่อมอาจจะเลยกำหนดอายุความไปแล้วก็เป็นได้ ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถใช้สิทธิในการฟ้องร้องคดีได้ทันภายในกำหนด

แต่ถ้าหากกรณีเป็นความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของจำเลยรายเดียวกัน โดยที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก และผู้เสียหายบางคนอาการของความเสียหายเกิดขึ้นเป็นที่ประจักษ์ในทันที หรือภายในระยะเวลาไม่นานนัก นับแต่ได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย ผู้เสียหายเหล่านั้นย่อมสามารถที่จะฟ้องร้องคดีและขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ซึ่งเมื่อศาลมีคำสั่งถึงที่สุดอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ย่อมส่งผลให้อายุความที่ได้เริ่มต้นนับไปแล้วนั้นสะดุดหยุดลงนับแต่วันที่โจทก์ยื่นคำร้องขออนุญาตดำเนินคดีแบบกลุ่ม และอายุความที่สะดุดหยุดลงนี้ย่อมจะส่งผลไปถึงอายุความในการฟ้องคดีของสมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ หากผู้เสียหายรายที่ได้รับสารพิษสะสมแต่ยังไม่ปรากฏอาการออกมาถือได้ว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มในการดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ผู้เสียหายรายนั้นย่อมจะได้รับผลของอายุความที่สะดุดหยุดลงนั้นด้วย

ทั้งนี้ การที่บุคคลใดจะถือได้ว่าได้ว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่นั้น บุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายและถูกโต้แย้งสิทธิแล้ว และจะต้องได้รับการบอกกล่าวประกาศแจ้งเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มและไม่ได้แจ้งความประสงค์ที่จะขอออกจากการเป็นสมาชิกของ

¹²⁸ มาตรา 193/12 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹²⁹ เสนีย์ ปราโมช, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.328.

กลุ่ม จึงจะถือว่าบุคคลนั้นเป็นสมาชิกในกลุ่มที่ได้รับผลของอายุความที่สะดุดหยุดลง ส่วนผู้ที่ได้รับความเสียหายรายอื่นที่ไม่ได้รับประกาศแจ้งเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มย่อมถือไม่ได้ว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย จึงไม่ได้รับผลของการที่อายุความสะดุดหยุดลงนี้ ดังนั้น ผู้ที่มีได้ถือว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม อายุความย่อมจะนับต่อเนื่องไปนับแต่เกิดสิทธิเรียกร้องซึ่งอาจบังคับกันได้ขึ้นแล้ว

ส่วนเรื่องกำหนดระยะเวลาของอายุความในการฟ้องคดีนั้น ย่อมจะเป็นไปตามกำหนดอายุความของการกระทำความผิดในแต่ละฐานความผิดแตกต่างกันออกไป ซึ่งความผิดในแต่ละฐานก็จะมีกำหนดอายุความที่ต่างกันไป

นอกจากนี้ ในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มยังมีอีกประเด็นหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ กรณีที่ผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษรายเดียวกันเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลทั่วไปเป็นวงกว้าง ผู้เสียหายเหล่านั้นย่อมสามารถยื่นคำร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ถือเป็นการขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มฝ่ายโจทก์ แต่หากกรณีเปลี่ยนเป็นว่ามีโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้สารพิษประเภทเดียวกันอยู่หลายแห่ง ในบริเวณที่ผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากการใช้สารพิษในโรงงานอุตสาหกรรมที่รั่วไหลออกมาสู่สิ่งแวดล้อมและไม่อาจพิสูจน์ได้โดยง่ายว่าสารพิษนี้รั่วไหลออกมาจากโรงงานแห่งใด ในกรณีเช่นนี้โรงงานที่ถูกฟ้องร้องย่อมไม่อาจขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เนื่องจากตามร่างกฎหมายดังกล่าวมิได้มีการกำหนดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยฝ่ายจำเลยได้ ทำให้ต้องมีการระบุในคำฟ้องให้โรงงานทุกโรงงานเป็นจำเลยในคดี และถ้าหากว่าผู้เสียหายไม่ได้ฟ้องโรงงานทุกโรงงานเป็นจำเลย โรงงานที่ถูกฟ้องก็อาจต้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกโรงงานอื่น ๆ เข้ามาเป็นจำเลยร่วมด้วย เพราะคำพิพากษาจะผูกพันแต่เฉพาะกับจำเลยในคดีเท่านั้น ต่างจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มฝ่ายจำเลยที่คำพิพากษาจะผูกพันโรงงานในลักษณะเดียวกันซึ่งเป็นสมาชิกแม้จะไม่ได้เข้ามาเป็นจำเลยในคดีก็ตาม

แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยในขณะนี้ยังมีได้มีการบัญญัติขึ้น ฉะนั้น ร่างกฎหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงยังเป็นเพียงร่างกฎหมายซึ่งยังไม่แน่นอนว่าจะมีการบัญญัติกฎหมายออกมาในลักษณะดังกล่าวหรือไม่ จึงขอตั้งเป็นข้อสังเกตไว้